Pitești

Restituiri

Revistă-document a Centrului Cultural Pitești

Anul IX Nr. 1 (20)/2011
Serie nouă

Constituțiile României

– 1866-2003 –

180 de ani de statalitate constituţională

Cornel CARP

Influenţa primei Constituţii adoptate în istorie, cea americană de la 1781, s-a făcut simţită şi în cele două Principate Române de la gurile Dunării, teoria domniei constituţionale bucurându-se de un real interes în rândul tinerei clase politice de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea.

Amplul efort de emancipare naţională şi, în special de modernizare instituţională ce caracterizează această perioadă evidenţia fără doar şi poate intrarea societăţii româneşti într-o nouă fază a evoluţiei sale istorice în care elita politică constituită în cadrul „partidei naţionale" juca un rol covârşitor.

„Cererile norodului românesc" de la 1821, act de pionierat cu valoare constituţională, precum şi alte încercări de acest gen, din cadrul cărora se evidenţiază „Constituţia cărvunară" a lui Ionică Tăutu (1822) şi „Aşezământul politicesc" întocmit de Simion Marcovici în aceeaşi perioadă fac referire cu regularitate la principii constituţionale precum suveranitatea poporului şi separarea puterilor în stat.

Un deceniu mai târziu, respectiv în 1832, în Moldova şi 1831 în Ţara Românească sunt introduse Regulamentele organice, impuse Principatelor Române prin Tratatul de la Adrianopol (1829) de către Rusia în calitate de putere protectoare. Deşi pot fi considerate drept primele constituţii ale românilor, ele au avut un rol pozitiv doar în domeniul administrativ, din punct de vedere politic constituind un amestec grosolan al Rusiei în treburile interne ale Principatelor Române. Drept urmare, clasa politică românească s-a situat încă de la început pe o poziţie critică faţă de acestea, culminând cu desfiinţarea lor pe timpul Revoluţiei de la 1848.

Legat tot de revoluţia de la 1848, trebuie amintit faptul că pe timpul scurtei guvernări revoluţionare din Ţara Românească (iunie – septembrie 1848), Proclamaţia de la Islaz s-a constituit într-un document fundamental, denumit de contemporani „Constituţie".

Un moment important în acest proces l-a reprezentat Congresul de pace de la Paris (1856) când statutul Rusiei, de putere protectoare a fost înlocuit cu garanţia marilor puteri. Acest fapt a permis şi înlocuirea Regulamentelor organice cu o convenţie cu rol de constituţie, fapt excepţional ce se încadra riguros în noua evoluţie după Unire. Nu va dura mult timp şi formula „faptului împlinit" se va materializa în prima constituţie românească intitulată totuşi prudent „Statutul dezvoltător al Convenţiei de la Paris" (1864). Pasul următor a revenit domnitorului Carol I. La 1866 se năştea prima constituţie modernă a României. Având drept model constituţia belgiană, una dintre cele mai democratice la acea vreme, Constituţia de la 1866 va influenţa decisiv mai bine de o jumătate de secol destinul tânărului stat România, făcând posibilă realizarea pas cu pas a idealului naţional: obţinerea independenţei la 1877, proclamarea regatului la 1881 şi, ca un corolar, realizarea statului naţional unitar în anul 1918. Constituţia din 1923 reflecta pe de o parte realizarea măreţului ideal, iar pe de altă parte, hotărârea fermă a românilor de a se înscrie pe linia statelor democratice.

Cursul ulterior al evenimentelor, atât pe plan intern, cât şi internaţional, a marcat degradarea treptată a vieţii democratice, următoarele constituţii (1938, 1948, 1953 şi 1965) marcând etapă cu etapă evoluţia societăţii româneşti, de la regimul de autoritate personală a lui Carol al II-lea la dictatura ceauşistă.

Evenimentele din decembrie 1989 au marcat o nouă etapă din punct de vedere constituţional, noul act fundamental votat în anul 1991 marcând revenirea României la valorile autentice ale statului de drept.

Aspecte istorice privind evoluţia Constituţiilor în spaţiul românesc

Marius Remus GHERGHINA

Din perioada antichităţii, de pe vremea grecilor, subiectul unei forme de guvernare a preocupat atât teoreticienii, cât şi practicienii politici, Platon şi Aristotel dezvoltând o perspectivă analitică rezistentă în timp, încercând să identifice instituţiile politice în măsură să conducă la cea mai bună organizare socială. În acest cadru, Constituţiile au un rol fundamental în structurarea tuturor celorlalte instituţii politice.

Cuvântul constituţie, provine din latinescul *constitutio'*, fiind un cuvânt compozit care desemna faptul de a stabili un ansamblu; el are sensul unui pact social, al unui contract între cei ce guvernează şi cei care sunt guvernaţi, prin care se stabilesc principiile şi instrumentele regimului politic, Constituţia evoluând lent spre actualul său înţeles politic, adică totalitatea legilor care stau la baza organizării politice a unui stat[1].

Abordarea Constituţiei ca instituţie-reper prezintă avantaje conceptuale, permiţând pe de o parte asigurarea unei sistematizări instituţionale, dar subliniind rolul de fundament al garantării principiului legalităţii.

Primele premise ale elaborării unor modele constituţionale le regăsim în proiectul de Constituţie a lui Ionică Tăutu din 1822, cunoscut sub numele de *Constituţia Cărvunarilor*, care introducea ideea separaţiei puterilor între Sfatul obştesc (adunare reprezentativă aristocratică din care urmau să facă parte boierii mari şi mici) şi Domn; acest model constituţional nu a putut fi aplicat datorită opoziţiei marii boierimi.

De asemenea, odată cu Revoluţia de la 1821 care a reprezentat un proces complex cuprinzând toate laturile vieţii economice, sociale şi politice, determinat de accentuarea contradicţiilor dintre clasa feudală şi celelalte clase şi categorii, pe de o parte, dintre poporul român şi fanarioţii aflaţi în slujba imperiului otoman; prin preluarea puterii politice de către Tudor Vladimirescu, acesta a pus bazele, prin actele adoptate, constituirii unui regim constituţional modern, întemeiat pe principii şi instituţii avansate[2].

Principiile noii organizări constituţionale sunt cuprinse în acte precum Proclamaţia de la Padeş, Proclamaţia de la Bolintin şi de la Bucureşti.

Însă cel mai reprezentativ document al acelei epoci este cel intitulat „Cererile norodului românesc''. Conform acestui proiect, statul urma să fie o monarhie constituţională, iar domnul trebuia să jure că va respecta constituţia.

Următorul demers de creare a unui cadru constituţional l-a reprezentat apariţia Regulamentelor organice, adoptate în 1831 în Muntenia şi în 1832 în Moldova, care au consacrat primele principii de drept constituţional în istoria legislaţiei noastre, în primul rând referindu-ne la principiul separaţiei puterilor în stat[3].

Ulterior, deşi au fost respinse de Revoluţiile din 1848, datorită originii lor ruseşti, Regulamentele organice au constituit un element important în realizarea procesului de transformare instituţională şi culturală. Conform Regulamentelor în Principate, puterea legislativă se manifesta prin Adunarea Obştească aleasă pe un mandat de cinci ani. Pe linia separaţiei puterilor în stat, puterea judecătorească se realiza prin intermediul tribunalelor judeţene, al divanurilor judecătoreşti de la Bucureşti, Craiova, Iaşi şi prin Înaltul Divan Domnesc. Executivul era reprezentat de domn, limitat de celelalte puteri[4].

În ceea ce priveşte modernizarea vieţii politice, programul Revoluţiei de la 1848, în special Proclamaţia de la Islaz, cuprinde o serie de principii corespunzătoare concepţiilor constituţionale burgheze, menţionând în acest sens monarhia constituţională, principiul separaţiei puterilor în stat, principiul responsabilităţii ministeriale, principiul inamovibilităţii judecătorilor, egalitatea tuturor în faţa legii şi în faţa sarcinilor fiscale.

După înfrângerea vremelnică a Revoluţiei de la 1848, cele două adunări introduse prin Regulamentele organice au fost desfiinţate, în perioada 1850-1851 funcţionând Divanuri obşteşti, care au accentuat limitarea puterii domnului şi a separaţiei puterilor în stat[5].

Alexandru Ioan Cuza, împreună cu colaboratorii săi conduşi de Mihai Kogălniceanu, a procedat la reorganizarea statului într-o formă în care să se asigure o autentică unitate politică a naţiunii.

La 2 mai 1864 a fost adresată o proclamaţie către popor, ocazie cu care a fost prezentat şi textul proiectului Statutului dezvoltător şi al noii legi electorale.

Statutul prevedea că puterea publică este încredinţată domnului Adunării Ponderatrice sau Corpul Ponderator.

Domnul cumula atribuţii executive şi legislative, putând emite decrete fără consultarea parlamentului ori de câte ori situaţia impunea măsuri deosebite, totodată, parlamentul unicameral fiind înlocuit cu unul bilateral, format din Adunarea Electivă (a deputaţilor) şi Adunarea Ponderatrice SAU Corpul Ponderator (Senatul). În concret, Senatul prevedea că puterea publică este încredinţată domnului, Adunării Ponderatrice sau Adunării Elective. Puterea legislativă urma a se exercita de către domn împreună cu parlamentul[6].

Perioada ascensiunii politice şi constituţionale a Românei nu s-a încheiat odată cu abdicarea în februarie 1866 a domnitorului Alexandru Ioan Cuza, ea dobândind noi dimensiuni, prin adoptarea şi intrarea în vigoare la 1 iulie 1866 a noii Constituţii inspirate de Constituţia belgiană din 1831, considerată la acel moment cea mai liberală din Europa. Aceasta consfinţeşte o serie de principii, precum principiul suveranităţii naţionale, principiul guvernământului reprezentativ, separaţia puterilor, monarhia ereditară, responsabilitatea ministerială, recunoaşterea drepturilor omului şi cetăţeanului.

Constituţia din 1866 a consacrat pentru prima dată în istoria vieţii statale româneşti caracterul indivizibil al statului român, care de la acea dată va purta numele oficial de România, în condiţiile în care ţara noastră se găsea încă sub suzeranitatea Imperiului Otoman[7].

În cadrul monarhiei constituţional-parlamentare instaurate la 1866, locul central în viaţa de stat era deţinut de către domn, devenit apoi rege, guvern şi parlament.

Prin Constituţia din 1866, poziţia domnului în stat a fost reglementată diferit faţă de Statutul din 1864, în sensul că se consacra principiul separaţiei puterilor în stat, astfel încât domnul nu mai putea cumula puterea executivă şi legislativă, însă acesta era investit cu atribuţii de a avea iniţiativă legislativă, de a sancţiona şi promulga legile, de a amnistia, iar după proclamarea independenţei de stat a României şi după proclamarea regatului la 1881, poziţia regelui a devenit tot mai dominantă.

Structura parlamentului nu a fost modificată substanţial prin Constituţia din 1866; conform acesteia, Reprezentanţa naţională era formată din două adunări, Senatul şi Adunarea deputaţilor, puterea legislativă era exercitată de către domn împreună cu Reprezentanţa naţională[8].

În materia dreptului constituţional a rămas în vigoare până în 1923 constituţia din 1866, cu cele două modificări importante aduse în 1917, referitoare la introducerea votului universal şi la posibilitatea exproprierii proprietăţilor particulare pentru cauză de utilitate publică, aceste modificări fiind introduse după făurirea statului naţional unitar şi în noile provincii.

În anul 1923 a fost adoptată o nouă constituţie, necesitatea adoptării ei fiind impusă de realitatea făuririi statului naţional unitar, de schimbarea raportului de forţe dintre clase, de lupta pentru consacrarea unui sistem mai avansat de drepturi şi libertăţi; necesitatea unei noi constituţii era susţinută în general de majoritatea partidelor politice de la acea vreme. În acest sens a fost promulgată la 28 martie şi publicată la 29 martie 1923.

Noua Constituţie a consacrat drepturile fundamentale ale românilor, proclamând, printre altele, votul universal, egal, direct, obligatoriu şi secret, însă ea restrângea în continuare acest drept în privinţa femeilor şi militarilor. Însă faptul că legea fundamentală a consfinţit regimul parlamentar democratic, a recunoscut drepturile şi libertăţile cetăţeneşti, a constituit un factor pozitiv în dezvoltarea României.

De asemenea, trebuie amintit că în titlul al treilea au fost cuprinse dispoziţiile constituţionale prin care se consacra separaţia puterilor în stat, căci activitatea legislativă urma să fie exercitată de către rege şi Reprezentanţa naţională, cea executivă, de către rege şi guvern, iar cea judiciară, de către instanţele judecătoreşti.

O noutate a acestei Constituţii din 1923 a fost aceea că a prevăzut crearea unui Consiliu Legislativ căruia îi reveneau

atribuțiile de a formula sub aspect tehnic proiectele de lege ce urmau a fi dezbătute în Reprezentanța națională, însă activitatea acestui consiliu avea un rol consultativ.

În ceea ce privește puterea executivă, aceasta era exercitată de către guvern în numele regelui, miniștrii fiind numiți și revocați de către rege.

De asemenea și în domeniul executiv, regele exercita o serie de atribuții importante precum întocmirea regulamentelor necesare pentru aplicarea legilor, numirea în funcții publice.

În ceea ce privește dreptul de proprietate, Constituția din 1923 a promovat conceptul că, proprietatea privată trebuie subordonată interesului național și că trebuie să dobândească o funcție socială, fiind introdus principiul naționalizării bogățiilor subsolului, odată cu trecea în proprietate publică a căilor de comunicație.

O altă noutate a Constituției din 1923 a fost introducerea controlului constituționalității legilor, acesta urmând a fi exercitat de către Înalta Curte de Casație și Justiție, aceată instanță având dreptul de a declara inaplicabile legile care sunt contrare Constituției, efectele hotărârii producându-se numai cu privire la cazul judecat.

De asemenea, a fost reglementat principiul controlului legalității actelor administrative din partea instanțelor judecătorești - acestea însă nu se puteau pronunța asupra legalității actelor de guvernământ.

Totodată, în perioada anilor 1927-1930 a funcționat conform prevederilor constituționale, instituția regenței[9].

Ulterior, Constituția din 1923 a fost înlocuită formal la 20 februarie 1938, când a fost proclamată o nouă Constituție de tip corporatist, elaborată din inițiativa regelui Carol al II-lea.

Aceasta admitea proprietatea și capitalul ca drepturi inviolabile, îndepărtându-se de la principiile Constituției din 1923 care recunoștea proprietatea ca funcție socială, revenind astfel la principiile Constituției din 1866; totodată, s-au concentrat puterile politice în mâna regelui, care dobândea prerogative deosebit de mari. Ulterior, această Constituție a fost suspendată în vara anului 1940, ca urmare a evenimentelor care au dus la abdicarea regelui Carol al II-lea.

Următoarea Constituție este cea din 13 aprilie 1948, care a prezentat momentul aplicării în viața politică românească a doctrinei și ideologiei comuniste, după modelul sovietic, prin acest act constituțional din 1948 fiind înlăturat principiul separației puterilor în stat, organul suprem al puterii de stat devenind Marea Adunare Națională - față de care răspundeau toate celelalte organe ale statului - acest act constituțional adoptat în 1948 reprezenta momentul trecerii la un regim guvernamental întemeiat pe monopartidism și autoritarism statal, precum și spre o economie centralizată și dirijată politic.

Ulterior, a apărut Constituția din 1952 care definea mult mai precis baza politică a statului „democrat-popular"; forma politică prin care se exercita această putere era reprezentată de organele statului, sistem ce avea o construcție piramidală, ierarhizată, în vârful acesteia situându-se Marea Adunare Națională, ca organ suprem al puterii de stat.

Următoarea Constituție adoptată a fost cea din 1965, care a consacrat și fundamentat cel mai pregnant monopolul politic al unei unice formațiuni politice reprezentate de partidul comunist.

Potrivit acestei Constituții, activitatea de elaborare a legilor a fost preluată de către Consiliul de Stat, însă modificarea cea mai importantă a Constituției din 1965 se produce în martie 1974, când a fost introdusă funcția de Președinte al Republicii, care a cumulat o multitudine de atribuții transferate de la forul legislativ suprem și de la cel administrativ central[10].

După procesul de schimbare politică, economică și socială survenit în decembrie 1989, necesitatea adoptării unei noi Constituții a decurs în mod logic din faptul că, prin amploarea și caracterul său, Revoluția Română a impus o transformare radicală a societății, a guvernării ei, ținând cont de noua putere instaurată.

Principiile care au stat la baza Revoluției din 1989 au fost cele legate de instituirea unei democrații reale, o reașezare a instituțiilor statului pe fundamentul statului de drept, precum și pe o nouă concepție cu privire la drepturile și libertățile cetățenești și la mecanismele juridice de garantare a acestora.

Astfel, Constituția adoptată la sfârșitul anului 1991 a reflectat condițiile în care a fost elaborată, precum și ideile desprinse din Adunarea Constituantă. Adoptată la 21 noiembrie 1991, a fost validată prin referendum la 8 decembrie 1991.

Au fost astfel puse bazele unui cadru juridic fundamental pentru organizarea statului, consacrând reinstaurarea democrației parlamentare și a pluralismului politic în România.

Legea fundamentală a statului român cuprindea, în afara principiilor generale, două mari părți consacrate drepturilor și libertăților fundamentale, precum și autorităților publice.

De asemenea, trebuie remarcată apariția unor noi instituții constituționale precum instituția Avocatul Poporului și Curtea Constituțională, instituții menite să contribuie la garantarea respectării drepturilor omului, la buna funcționare a puterilor statului și la apărarea supremației Constituției[11].

Trebuie amintit totodată că, prin Legea nr.120 din 8 decembrie 1995 a fost proclamată „Ziua Constituției României", ocazie cu care s-a stabilit organizarea de acțiuni culturale și manifestări științifice la nivelul autorităților publice și instituțiilor publice, în vederea dezvoltării democrației constituționale în România.

Odată cu deschiderea negocierilor în vederea aderării la Uniunea Europeană, necesitatea revizuirii Constituției a devenit o condiție de bază pentru a permite României aderarea la această structură.

Întrucât procesul de adoptare a Constituției României din perioada 1990-1991 nu a beneficiat de suportul unei dezbateri publice complexe, oportunitatea reformei constituționale din 2003 a putut oferi o conjunctură favorabilă pentru a iniția o dezbatere publică amplă, între forțele politice și societatea civilă. În acest caz, exemplificăm contribuția Asociației Pro Democrația care a inițiat crearea Forumului Constituțional, acesta fiind o formă de consultare inedită, funcționând ca un parteneriat între Camera Deputaților și societatea civilă, consultare care a dus la apariția unor modificări venite din partea societății civile, cu privire la restrângerea imunității parlamentare, clarificări ale atribuțiilor celor două Camere ale Parlamentului, garantarea proprietății private, a principiilor de funcționare a administrației publice locale[12].

Astfel, Constituția din 1991 a fost modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003, aprobată prin referendumul național din

18-19 octombrie 2003 intrând în vigoare la 29 octombrie 2003, când s-a publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 758 din 29 octombrie 2003, a Hotărârii Curții Constituționale nr. 3 din 22 octombrie 2003 pentru confirmarea rezultatului referendumului național din 18-19 octombrie 2003 privind Legea de revizuire a Constituției României.

În prezent este în discuție ideea de revizuire din nou a Constituției, însă această idee nu se poate discuta decât în condițiile legii fundamentale și cu respectarea totodată a formalităților prevăzute.

În acest sens, facem precizarea că, în Ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului din 20 aprilie 2010, Parlamentul României a adoptat cu majoritate de voturi (patru abțineri) proiectul de Hotărâre privind constituirea Comisiei comune a Camerei Deputaților și Senatului pentru elaborarea propunerii de revizuire a Constituției României[13].

Închei această prezentare a istoricului reglementărilor constituționale în România, redând opinia exprimată de un colectiv de autori de o înaltă ținută științifică în domeniul dreptului constituțional, în prefața lucrării „Constituția României, revizuită, Editura All Beck, 2004"[14]: *revizuirea unei Constituții, ca și adoptarea acesteia, este însă și un delicat exercițiu de democrație și de negociere politică, ea implicând o înțelegere între diferitele forțe politice și curente de idei, precum și interese, iar interpretarea soluțiilor juridice, mai ales a celor mai dificile, trebuie realizată prin luarea în considerare și a acestor aspecte'.*

1 Vezi Cristian Pârvulescu, Todor Arpad, pe site http://wwwapd.ro/files/publicatii/Brosura_RC.pdf.
2 Emil Cernea, Emill Molcuț, *Istoria statului și dreptului românesc,* Editura Casa de Editură și Presă „Șansa" S.R.L., București, 1992, p. 160 și urm.
3 Ibidem, p. 172.
4 Vezi Pârvulescu, Arpad, pe site-ul invocat.
5 Cernea, Molcuț, op. cit., p.172.
6 Cernea, Molcuț, op. cit., p. 198.
7 Vezi Pârvulescu, Arpad pe site-ul invocat.
8 Cernea, Molcuț, op. cit., p. 212.
9 Cernea, Molcuț, op. cit., p. 250-253.
10 Vezi Pârvulescu, Arpad pe site-ul invocat.
11 Vezi Constantin Doldur, judecător Curtea Constituțională – Ziua Constituției României, pe site http:/www.ccr.ro/Buletinul Curții Constituționale Nr. 1/Decembrie 1999.
12 Vezi Pârvulescu, Arpad pe site-ul invocat.
13 Vezi pe site http://wwwcdep.ro/relații_publice/docs/sinteze/3948.pdf.
14 Mihai Constantinescu, Antonie Iorgovan, Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Constituția României, revizuită,* Editura All Beck, București, 2004, p. XII.

Un pas constitutional spre modernizare și unire: Convenția de la Paris

Ionel-Claudiu DUMITRESCU

Modernizarea oricărui stat era strâns legată în secolul al XIX-lea de existența unei constituții care să garanteze drepturile și libertățile cetățenești, suveranitatea poporului și separarea puterilor în stat. Cum cele două țărișoare erau vasale Imperiului Otoman, primele documente cu rol de lege fundamentală au fost elaborate la inițiativa marilor puteri. Dacă Regulamentul organic din 1831/32 a purtat amprenta Rusiei, Convenția de la Paris (19 august 1858) avea girul tuturor forțelor Europei și, mai ales, pecetea Franței.

Convenția de la Paris a menținut principiul separării puterilor în stat și a introdus responsabilitatea miniștrilor în fața Înaltei Curți de Justiție și de Casație. Adunarea Electivă devenea principala instituție a țării prin dreptul de a alege domnitorul, a vota legile și de a aproba bugetul. Domnitorul nu mai controla bugetul și se mulțumea doar cu o listă civilă.

Chiar dacă denumirea oficială era de "Principatele Unite Moldova și Valahia", Convenția de la Paris făcea pași importanți spre o reală unire. Astfel, Înalta Curte de Justiție și Casație de la Focșani avea drept de control asupra tribunalelor din ambele state. Nicio altă instituție nu putea să intervină asupra sentințelor date de curte. Articolul 42 era și mai interesant. Chiar dacă existau două armate separate, se prevedea o organizare identică pentru a fuziona în situațiile grave.

Secțiunea rezervată drepturilor cetățenești aducea ideea de egalitate în fața impozitelor și de expropiere legală în urma unei despăgubiri. Se garanta libertatea individuală și prevedea că arestarea se va face în condițiile legii. Trecuseră aproape două veacuri de la celebrul Habeas Corpus Act. Se eliminau și privilegiile de care se bucurau prea multe persoane în urma favorurilor acordate de domnitori de-a lungul anilor. Se prevede și o îmbunătățire a situației țăranilor încă dependenți economic de proprietarii de pământ. Dacă se mențineau teoretic două state, în practică unirea era ca și realizată. Orice muntean sau moldovean putea să ocupe o funcție de conducere în orice principat. Se mențineau totuși unele principii învechite, conservatoare, raportat la anul 1858. Astfel, nu se acordau drepturi politice decât locuitorilor creștini ai principatelor, cu mențiunea că legi viitoare pot corecta situația. Față de ideea votului universal lansată în Franța revoluționară, se păstra votul censitar pe două categorii. Practic, puterea era rezervată moșierilor. Prevederea despre averea celui ales în Adunare indica în mod clar orientarea conservatoare. Venitul anual de 400 de galbeni era prohibitiv pentru cel putin 90% din populație. Votul direct era acordat numai celor care aveau venit de 1.000 de galbeni din proprietăți funciare sau 6.000 de galbeni din cele comerciale. Adunarea a rămas un for al marilor proprietari de pământ. Se dovedea faptul că o persoană cu carte funciară bate de departe pe cineva cu știință de carte.

Convenția de la Paris a rămas legea fundamentală până-n 1864, când domnitorul Al. I. Cuza i-a adus modificări importante prin Statutul dezvoltator al Convenției de la Paris. A intrat definitiv în istorie prin votarea Constituției din 1866. Rămâne cu meritul abolirii privilegiilor de clasă, introducerii drepturilor cetățenești, întăririi principiului separării puterilor în stat și favorizării unirii depline. A fost un pas important în introducerea ideii de monarhie constituțională în Romania, forma de guvernământ capabilă să mențină o mare stabilitate administrativă.

Regulamentele organice – lege fundamentală

Viorica BREBEANU

După instaurarea domniilor pământene din 1822, au loc importante transformări în viața internă a Principatelor, transformări care au asigurat progresul în toate domeniile: politic, social, economic, însemnând introducerea regimului parlamentar și a principiilor moderne de organizare socială.

Prin Convenția de la Akkerman încheiată între Imperiul Țarist și cel Otoman în 1826, care era complementară tratatului de la București din 1812, se reafirmau prerogativele Rusiei de putere protectoare și se hotăra, printre altele, instituirea unor comisii pentru întocmirea unor regulamente generale în vederea reorganizării Principatelor.

Dezacordurile dintre cele două puteri privind Principatele, Grecia și Caucazul, au dus la declanșarea războiului ruso-turc din 1828-1829. Încă de la începutul acestui război, Țara Românească și Moldova au fost ocupate de trupele țariste pentru a asigura trecerea efectivelor spre frontul de la sud de Dunăre, ocupația prelungindu-se până în anul 1834. În această prioadă, cele două state au fost conduse de contele Pahlen și generalii Jeltuhin și Kiseleff. Prin pacea de la Adrianopol din 1829, era consolidată poziția Rusiei în cele două țări, impunându-și „de jure" protectoratul asupra lor și s-a hotărât redactarea unor regulamente administrative pentru Principate sub supravegherea Rusiei.

Țarul Nicolae I l-a însărcinat pe generalul Pavel Kiseleff cu aplicarea prevederilor tratatului, exercitându-și cu puteri nelimitate funcția între 1829 și 1834. S-a dovedit însă un adevărat prieten al românilor prin măsurile administrative, lucrările edilitare din Iași și București, înlocuirea monedei turcești cu cea austriacă (avea curs fix). Cea mai importantă realizare a sa a fost elaborarea Regulamentelor organice, lege fundamentală pentru fiecare Principat.

Proiectele Regulamentelor au fost întocmite separat de două comisii ale celor două state, formate din câte cinci boieri pământeni: câte doi membri numiți de Rusia, câte doi numiți de Adunarea Boierilor, al cincilea era secretarul comisiei. În realizarea proiectelor s-a ținut cont de cutuma românească, de ideile boierilor munteni și moldoveni afirmate în proiectele anterioare de reformă constituțională. După ce au fost întocmite la București, au fost trimise la Petersburg unde au fost examinate de o comisie formată din doi funcționari ruși, din boierii Mihail Sturza și Gheorghe Asachi din Moldova și Alexandru Vilara din Țara Românească. Președintele comisiei era un înalt demnitar al Imperiului Țarist. Proiectele retușate au fost trimise în țară pentru fi supuse dezbaterilor în cadrul Adunărilor Extraordinare din fiecare Principat, sub conducerea și observația autorităților de ocupație.

Regulamentele organice sunt o lege fundamentală, organică, o Constituție ce marchează trecerea spre epoca modernă, rezultat al colaborării autorităților rusești cu boierii români, care nu avea scopul de a schimba ordinea socială existentă, ci de a o menține și apăra în baza unor legi. Rușii au respins termenul de Constituție, considerându-l prea progresist, revoluționar, sugerând legătura cu ideile apusene de libertate, egalitate, suveranitate. Regulamentele au conținutul similar și au intrat în vigoare la 1 iulie 1831 în Țara Românească și la 1 ianuarie 1832 în Moldova, reglementând conducerea statului pe principiul modern al separării puterilor în stat: executivă, legislativă, judecătorească, instituindu-se un regim parlamentar aristocrat bazat pe sufragiu censitar.

Puterea executivă era exercitată de către domn și sfatul administrativ (guvernul). Domnul era ales pe viață de o Adunare Obștească Extraordinară din rândul boierimii (descendență până la a doua generație), în vârstă de cel puțin 40 de ani; avea inițiativă legislativă și aproba legile votate de Adunarea Obștească, avea drept de veto absolut, fără să justifice refuzul de a sancționa legile dezbătute de Adunare. În caz de vacanță a tronului, era înlocuit de o locotenență domnească (căimăcămie), formată din președintele Înaltului Divan, Marele-Vornic (ministrul de interne) și de Marele-Logofăt al Dreptății (ministrul de justiție).

Guvernul sau Sfatul administrativ era format din șase miniștri: de interne, finanțe, externe, justiție, culte și armată. Miniștrii și ministerele purtau denumirile tradiționale (Trebile din Lăuntru, Visteria, Trebile din Afară, Dreptatea, Instrucția și Credința, Oștirea).

Puterea legislativă aparținea unui Parlament unicameral numit Obșteasca Adunare, aleasă pe cinci ani, cu următoarea componență: mitropolitul țării care era și președintele ei, episcopii ortodocși, un număr de deputați aleși din rândul boierilor de rangul I, adică boieri pământeni în vârstă de minim 30 de ani, în număr de 20 în Țara Românească și 16 în Moldova și câte un deputat pentru fiecare județ, ales de micii proprietari, 19 în Țara Românească și 16 în Moldova. Adunarea era convocată anual de către domn la 1 decembrie, durata sesiunii fiind de două luni. Fiecare sesiune era deschisă cu mesajul domnului, în care erau stabilite obiectivele activității Adunării. Legile erau votate de două treimi din deputați și sancționate de domn. Domnul nu putea dizolva Adunarea decât cu acordul Imperiului Otoman și Imperiului Țarist.

Puterea judecătorească era încredințată unor tribunale de județ ca primă instanță. Erau înființate instanțele de apel și tribunalele comerciale în orașele mari: Iași, București și Craiova, precum corpul de avocați și Procuratura. Judecătorii erau numiți pe trei ani și puteau fi reconfirmați.

În domeniul financiar au fost desființate impozitele multiple, scutirile de impozite ale scutelnicilor și poslușnicilor și introdus impozitul unic numit „capitație", pentru țăranii plugari, în sumă fixă. Boierii proprietari erau scutiți de plata capitației. „Patenta" era impozitul unic pentru meșteșugari și negustori, stabilit pe grade în funcție de avere. În baza Regulamentelor organice a fost înființat bugetul de stat și era recomandată înființarea unei bănci naționale.

În plan economic, prevedeau: desființarea vămilor interne, a breslelor și înlocuirea lor cu corporații, libertatea comerțului și industriei. Este, de asemenea, începutul refacerii armatei naționale care fusese desființată de domnitorii fanarioți. ⟶

Incursiuni teoretice

Marin Toma

Dreptul constă în ansamblul regulilor de conduită generale și obligatorii asigurate și garantate de către stat, reguli al căror scop îl constituie organizarea și disciplinarea comportamentului în cadrul relațiilor umane, precum și înfăptuirea acestui comportament într-un climat specific manifestării coexistenței drepturilor esențiale ale omului și a libertăților lui cu justiția socială.

Strânsa relație dintre drept și stat este exemplificată și printr-o ramură a dreptului, dreptul constituțional, înțeles ca totalitatea normelor juridice care reglementează relațiile sociale fundamentale care apar în procesul instaurării, menținerii și exercitării statale a puterii. Unul dintre izvoarele fundamentale ale dreptului constituțional îl constituie constituția și legile de revizuire ale acesteia. Din punct de vedere istoric, termenul de constituție este vechi, fiind deseori folosit cu sensul de lege, dar accepțiunea sa actuală de lege fundamentală s-a conturat mai târziu. Etimologic, cuvântul „constituție" vine din latinescul *constitutio*, care însemna așezarea cu temei. În sistemul de drept roman, constituția reprezenta edictul semnat de împărat și a cărui forță juridică era superioară celorlalte acte juridice adoptate de autoritățile publice imperiale. Astăzi, constituția semnifică legea fundamentală a unui stat, alcătuită din norme juridice învestite cu forță juridică supremă și care reglementează acele raporturi sociale fundamentale ce sunt esențiale pentru instaurarea, menținerea și exercitarea puterilor în stat, pentru asigurarea exercitării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

Inițiativa adoptării constituției este prima etapă în elaborarea sa. În principiu, se consideră că ea trebuie să aparțină acelui organism statal, politic sau social care, ocupând în sistemul politic al unei societăți locul cel mai înalt, este cel mai în măsură să cunoască evoluția societății statului respectiv.

Dreptul, fiind un fenomen social dinamic, este supus schimbărilor care se produc în societate. Normele și principiile constituționale nu fac nicio excepție de la această regulă. O constituție odată adoptată își produce efectele pe o perioadă îndelungată de timp. Orice constituție este supusă modificării, indiferent care i-ar fi forma. De obicei, posibilitatea, ca si procedura de revizuire, sunt expres prevăzute chiar în textul legii fundamentale.

Dreptul de a revizui constituția trebuie să aparțină aceluiași organism care a adoptat-o. Autoritatea competentă în a revizui constituția diferă după felul constituției, iar procedura de revizuire a constituției este asemănătoare celei de adoptare potrivit principiului simetriei juridice. Când revizuirea constituției se face după aceeași procedură după care se modifică legile, ne aflăm în prezența unei constituții suple sau flexibile. Când modificarea constituției se face după alte reguli decât cele obișnuite, ne aflăm în fața unei constituții rigide. De regulă, constituțiile scrise sunt rigide, iar constituțiile cutumiare sunt flexibile.

În practicile constituționale ale statelor au fost cazuri în care constituțiile au fost total sau parțial suspendate, normele constituționale fiind scoase din vigoare. Unele constituții interzic posibilitatea suspendării lor. Doctrina juridică s-a exprimat în sensul ilegalității suspendării constituției, deși în practică ea a fost pusă în aplicare. Suspendarea totală a constituției reprezintă o abatere de la ideea de constituționalitate și de legalitate. Abrogarea constituției, chiar dacă nu este stipulată în mod expres, este necesară atunci când raportul de forțe politice se schimbă în esența sa, cum a fost cazul României după evenimentele din decembrie 1989.

Supremația constituției în cadrul sistemului juridic statal implică poziția supraordonată a acesteia nu numai în sistemul de drept, ci și în întregul sistem social-politic al unei țări. Această poziție deosebită implică un conținut normativ complex, dar și importante consecințe statale și juridice. Prin urmare, supremația constituției este o realitate incontestabilă și nu o simplă afirmație. Ea generează o serie de consecințe juridice, dar se bucură în același timp de garanții juridice specifice legii fundamentale: controlul general al aplicării constituției; controlul constituționalității legilor; îndatorirea fundamentală de a respecta constituția țării.

⟶ Această armată, numită „miliție", era compusă din cavalerie și infanterie, adăugându-se și artileria, ajungând la 4.500 de oameni în Țara Românească și 2.000 în Moldova. Printre tinerii entuziaști care s-au înrolat în nou-înființata armată au fost și Nicolae Bălcescu, Grigore Alexandrescu, Vasile Cîrlova care a și scris în 1833 „Marșul oștirii".

Nici învățământul nu era uitat, instruirea urmând a se face în limba națională, dar prevedea dezvoltarea învământului în orașe, nu și în mediul rural.

Regulamentele organice au produs transformări în interiorul Principatelor în toate domeniile, au pregătit și grăbit unirea lor prin crearea unor instituții politice aproape identice în cele două țări, însă au menținut vechile privilegii boierești, garantând dreptul de proprietate asupra unei treimi de moșie, viața țăranilor rămânând neschimbată. Referitor la aceste aspecte, Nicolae Bălcescu afirma: „Cu toate relele sale, Regulamentul aduse oarecari principii folositoare și se face un instrument de progres. El recunoscu în drept principiul libertății comerciale, despărțirea puterilor judecătorești, administrative și legiuitoare și introducerea regimului parlamentar".

Bibliografie

1. Iscru, G. D., *Istoria modernă a României*, vol. I, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu", București, 1997.
2. Bărbulescu, M. și colectiv, *Istoria României*, Editura Corint, 2003.
3. Panaitescu, P. Petre, *Istoria Românilor*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1990.
4. Focșăneanu, Eleodor, *Istoria Constituțională a României*, Editura Humanitas, 2000.
5. *Scurt istoric al Parlamentului României*, Camera Deputaților, 1995.

Constituția de la 1866

Narcis-Viorel DANCIU

Un așezământ însă nu poate să se împlementeze într-o țară care nu este pregătită, prin mintea ei, a-l primi; el poate să deștepte și să grăbească pregătirea acestor minți.
A.D Xenopol

În toate sistemele constituționale, constituția s-a impus ca lege fundamentală, ea stând la baza organizării și dezvoltării statului. În România, prima constituție a apărut mult mai târziu decât în alte state. Această întârziere s-a datorat dezvoltării lente a capitalismului din România, dezvoltare determinată la rândul său de influența otomană.

Având în vedere că prima constituție din spațul românesc a apărut mai târziu, nu trebuie să credem că anterior nu au existat alte legi cu caracter constituțional. Regulamentele organice, un prim exemplu în acest sens, au fost introduse în anul 1831 în Țara Românească și 1832 în Moldova. Timp de 27 de ani, aceste legi au ținut loc de lege fundamentală a Principatelor. Acestea reglementau alegerea Domnului, organizarea și funcționarea instanțelor de judecată, organizarea miliției naționale etc.

Un alt exemplu de lege care a avut rol de constituție a fost Statutul dezvoltator al Convenției de la Paris. Prevederile Statutului încredințau puterea de stat în mâinile domnitorului și reprezentanței naționale, care avea o structură bicamerală: adunarea ponderatoare și adunarea electivă. În ceea ce privește puterea legislativă, aceasta era exercitată în mod colectiv de domn și de două adunări: Adunarea Electivă și Corpul Ponderelor.

În anul 1866, Alexandru Ioan Cuza este forțat să abdice. În urma abdicării, s-a constituit o locotenență domnească, locotenență care a pregătit aducerea pe tron a unui prinț străin. Prin această strategie s-a dorit, pe de o parte încetarea luptelor interne pentru tron, iar pe de altă parte, formarea unei alianțe pe plan international. Interesant este faptul că articolul 11 din Convenția de la Paris prevedea că, în caz de vacantă, puterea executivă era exercitată de către Consiliul de Miniștri. În fapt, puterea a fost exercitată de catre locotenența domnească până data de 1 iulie 1866, când a intrat în vigoare Constituția și prin urmare **locotenența domnească a funcționat neconstituțional.**

Constituția de la 1866 a stat la baza organizării statale a României moderne. Era prima constituție internă românească și a fost promulgată fără acordul Marilor Puteri. Avea ca model Constituția belgiană de la 1831, considerată una dintre cele mai democratice din vremea respectivă. Era un veritabil act de independență, deoarece nu menționa nici suveranitatea otomană și nici garanția colectivă a Marilor Puteri. Se dorea ca noua lege fundamentală să creeze un cadru instituțional solid și să inaugureze un regim politic de monarhie constituțională, bazat pe principiile liberalismului: suveranitatea națională, separarea puterilor în stat, principiul guvernământului reprezentativ, principiul Monarhiei ereditare, principiul responsabilității ministeriale etc. Constituția României de la 1866 cuprinde opt titluri: Despre teritoriul României, Despre drepturile românilor, Despre puterile statului, Despre finanțe, Despre puterea armată, Dispoziții generale, Despre revizuirea constituției, Dispoziții tranzitorii și suplimentare.

În primul său titlu, Constituția consacra trăsăturile statului. În Articolul 1 se arata că, Principatele Unite Române constituie un singur stat indivizibil, sub denumirea de România. Se reglementează drepturile fundamentale ale cetățenilor. Articolele 7 și 10 prevedeau că cetățenia și egalitatea erau considerate drepturi. Articolul 12 are o importanță deosebită. Acesta prevedea că toate privilegiile, scutirile și monopolurile de clasă erau interzise. O grijă deosebită a fost acordată proprietății, care era considerată „sacră și inviolabila" (art 19). Tot în ceea ce priveste proprietatea, articolul 17 prevedea că „nici o lege nu poate înființa pedeapsa confiscării averilor".

Articolul 31 afirma că toate puterile statului „emană de la națiune", care o poate exercita „numai prin delegațiune", aplicând astfel principiul reprezentativității. Puterea executivă, deși nu era expres reglementată în Constituție, aparținea domnitorului. Puterile constituționale ale domnitorului erau ereditare, în linie coborâtoare și legitimă a Măriei Sale, Carol I de Hohenzollern Sigmaringen (art.82). În caz de vacanță a tronului, se numea o locotenență domnească, compusă din trei persoane, iar în caz de minoritate a succesorului la tron se numea o regență compusă din trei persoane numite de către Reprezentanța națională.

În ceea ce priveste puterea legislativă, aceasta era exercitată colectiv de către domnitor și Reprezentanța națională, care avea un caracter bicameral: Senatul și Camera Deputaților. Camerele erau împărțite în colegii de avere. Membrii acestor camere reprezentau națiunea și aveau funcții similare celor din prezent. Conform Constitutiei, dreptul de a vota il aveau numai cei care obțineau un anumit venit (vot censitar). Vârsta minimă cerută de lege pentru a vota era de 21 de ani. Pentru a fi ales deputat nu se cerea o limită de vârstă. În schimb, pentru Senat se cerea vârsta de cel puțin 40 de ani. Censul pentru alegerea în Senat era unul ridicat (aproximativ 800 de galbeni). Acest lucru a făcut ca această cameră să fie dominată de moșieri. Pentru primele două colegii ale Camerei Deputatilor se cerea un cens destul de ridicat, ele fiind dominate tot de moșieri. Al treilea colegiu era al orășenilor cu venituri mai mici. În această categorie intrau comercianții și industriașii. În al patrulea colegiu intrau „toti cei care plătesc o dare către stat, cât de mică". În acest colegiu intra țărănimea, care reprezenta 80% din populație și care, spre deosebire de primele trei colegii, îsi exprima voturile prin delegați. Existau și anumite categorii scutite de plata censului. Prin urmare, ele puteau vota fară a face dovada unui anumit venit. Din această categorie faceau parte ofițerii în retragere, profesorii, cei care aparțineau profesiilor liberale și pensionarii statului.

În ceea ce privește puterea judecătorească, trebuie menționate prevederile articolelor 101 și 102. Prin articolul 101 se stabilea că o lege urma să precizeze responsabilitatea și pedepsele aplicabile miniștrilor, precum și crimele și delictele. Articolul 102 a dat atribuții organelor judecătorești, deoarece în acest articol se prevedea că până la adoptarea legii cerute de articolul 101, Înalta Curte de Casație si Justiție avea puterea de a caracteriza delictul și de a stabili pedeapsa. Despre puterea armată, articolul 118 stabilește că „Tot românul face parte sau din armata regulată, sau din miliții, sau din garda cetățenească, conform legii speciale".
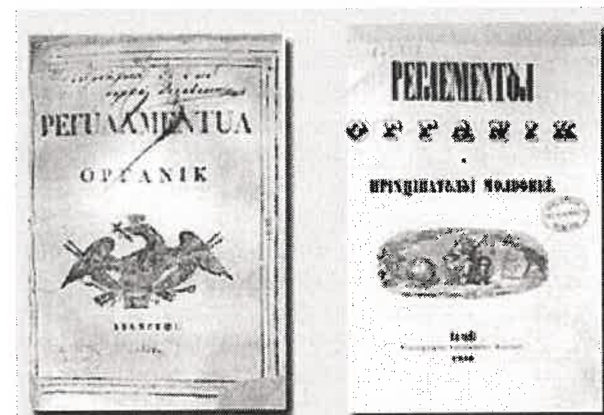
Constituția de la 1866 a suferit pe parcurs o serie de modificări. Prima modificare a avut loc în anul 1879 și a modificat dispozițiile privind cetățenia română (articolul 7) și drepturile politice, pentru a fi puse de acord cu cu prevederile Tratatului de la Berlin din anul 1878. În anul 1884, în timpul guvernării liberale care reprezenta interesele burgheziei, are loc o nouă modificare a Constituției în sensul reducerii colegiilor electorale, modificare ce a dus la creșterea numărului de alegători. Tot prin modificarea din anul 1884, denumirile de "Principate" și "Domn" sunt înlocuite cu "România" și "Rege". În anul 1917 se renunță la articolul ce declara proprietatea sacră și inviolabilă, se modificau articolele 57 și 67 pentru a se putea realiza reforma reforma electorală și reforma agrară, care prevedea împroprietărirea soldaților. Conform textelor modificate, era introdus votul universal, egal, direct si obligatoriu, pe baza scrutinului de listă.

Obținerea independenței României în anul 1877, unirea Basarabiei, a Bucovinei și a Transilvaniei cu România (martie, octombrie și decembrie 1918) a adus o modificare majoră în societatea românească. În acest context se cerea o unificare legislativă după unificarea politică și singura rezolvare a constat în elaborarea unei noi constituții în anul 1923.

Modificările majore în evoluția societății românești au determinat de fiecare data elaborarea unei noi constituții care să legitimeze noul regim. Constituția a jucat un rol decisiv în dezvoltarea și organizarea statului începând cu anul 1866. Deși au urmat și alte legi fundamentale, Constituția de la 1866 rămâne în istorie ca fiind prima constituție românească și cea care a pus bazele statului modern român. Nicolae Iorga (1871-1940), în anul 1938, desemna idea de constituție ca fiind "cea dintâi necesitate în statele românești".

Bibliografie

1. *Drept Constituțional și Instituții Politice*, Conf. univ. Dr Gheorghe Iancu, Ediția a V-a revizuită și completată, Editura Lumina Lex, București, 2007.
2. *Istoria statului și dreptului românesc*, Emil Cernea, Emil Molcuț, Editura Universul Juridic, București, 2006.
3. *Istorie*, manual pentru clasa a XII-a, Editura GIMNASIUM, 2007.
4. *Sugestii de rezolvare pentru proba de istorie*, Editura Nomina, 2008.

Vânzarea Basarabiei de către englezi

Ionel-Claudiu DUMITRESCU

Teritoriul românesc dintre Prut și Nistru a fost râvnit de marile puteri ale momentului din diferite motive ce nu aveau legătură cu fericirea locuitorilor de rând. Calculele strategice sunt mai presus de micile probleme cotidiene. Anul 1939 a însemnat recunoașterea de către Germania a interesului deosebit al Moscovei pentru o parte a României și Armata Roșie a fost trimisă să mai execute o «eliberare». Luna iunie 1940 a adus teroarea prin toate satele basarabene și bucovinene, mii de oameni fiind executați și multe zeci de mii luând drumul robiei în vastul spațiu sovietic.

Gestul Germaniei din 23 august 1939 nu trebuie să ne mire. Bucata de teren nu părea interesantă din punct de vedere militar și nu exista milă decât pentru locuitorii de etnie germană. Cruzimea politicienilor național-socialiști a fost pedepsită după 1945, dar izvoarele istorice aduc la lumină noi informații interesante. Marea Britanie, stat democratic, a fost de acord în 1940 să-i ofere lui Stalin orice drepturi în teritoriile anexate doar se va îndura să atace Germania. Soarta oamenilor nu mai conta. Sovieticii au respins planurile britanice deoarece nu aveau nevoie de recunoaștere internațională din partea unui stat epuizat, încolțit în arhipelag de Luftwaffe și submarine. Moscova nu era interesată de recunoașterea unui stat burghez, putred, care oricum era condamnat la dispariție în curând. URSS era în plină ascensiune militară și se făceau planuri pentru pătrunderea în Peninsula Balcanică sau chiar să înfrângă Germania. Răspunsul dat de ambasadorul sovietic a jignit mândria britanică, dar Londra nu-și permitea să abandoneze un posibil aliat. Moscova discuta în termeni de divizii de tancuri și Anglia era încolțită. Era condamnată la dispariție. Politica lui Stalin s-a nuanțat abia după dezastrul din iunie 1941.

Politica Londrei a demonstrat de ce a apărut formula despre Perfidul Albion. Mulți politicieni români au așteptat un sprijin în lupta împotriva instaurării comunismului, dar jocurile erau făcute încă din 1940. Dacă România ar putea fi acuzată de o colaborare cu Germania, Polonia a luptat cu credință împotriva celor două totalitarisme europene și a fost vândută fără rușine. Oare democrațiile își mai ascund multă vreme mizeria în spatele minciunilor?

Se înțelege acum de ce documentele rămân secrete prin arhive timp de o sută de ani. Statele ascund multe crime până când omenirea le uită și nimeni nu mai poate să fie condamnat nici măcar prin distrugerea aurei de erou. Adevărata istorie încă nu poate să se scrie dacă documentele sunt ascunse și minciunile oficiale sunt considerate corecte pentru manipularea maselor.

Ziua de 22 octombrie 1940 a prevestit bilețelul din 9 octombrie 1944. Soarta Europei de Est a fost pecetluită printr-un pact asemănător cu cel din 23 august 1939, dar trădarea britanică a rămas ascunsă prin arhive. Această propunere engleză demonstrează că salvarea României de la nimicirea în genul Poloniei nu putea să mai vină decât de la Germania.

CONSTITUȚIA DE LA 1866 ȘI AFIRMAREA NAȚIONAL-STATALĂ A ROMÂNIEI

George UNGUREANU

În general, în cadrul limbajului comun, prin excelență mai puțin riguros și academic, termenii de „națiune", „popor", „etnie", sunt folosiți ca sinonime perfecte. Această confuzie semantică este întreținută și utilizată inclusiv de către unii specialiști în istorie, pentru a nu mai aminti de diverși publiciști și oameni politici. Ceea ce deosebește națiunile moderne de popoarele medievale este, pe lângă gradul mai ridicat de omogenitate și coeziune internă, ca „voința de a fi", cum se exprima istoricul Lucian Boia, sau, în termeni mai elaborați, conștiința adeziunii la un proiect politic (statal), pe baza unor drepturi și îndatoriri.

Ideea națională comportă două perspective complementare: o perspectivă civic-contractualistă, teoretizată de Jean Jacques Rousseau, în lucrarea *Contractul social* (1762), și, respectiv, o perspectivă etnoculturală, teoretizată de J. G. Herder, spre finele veacului al XVIII-lea („secolul luminilor"). Prima viziune accentuează rolul intereselor comune ale cetățenilor în constituirea unui stat național modern, dincolo de eventualele deosebiri etnice, lingvistice sau religioase. Cea de-a doua, din contră, privilegiază moștenirea etnică, lingvistică și culturală, uneori chiar zestrea genetică, în cazul curentelor biologist-rasiste.

Transformarea poporului român medieval în națiune română modernă a fost un proces lent și complex, care are mai multe momente și etape de referință. Astfel, secolul al XIX-lea („secolul națiunilor") găsea poporul român post-medieval divizat între diverse stăpâniri și dominații străine.

Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul erau incluse în Imperiul Habsburgic, de la începutul secolului al XVIII-lea, lor adăugându-li-se Bucovina, la 1775; Basarabia fusese anexată de Rusia țaristă la 1812, iar Dobrogea se afla de mai bine de trei veacuri în componența Imperiului Otoman.

Țara Românească și Moldova restrânsă, politic doar vasale Sublimei Porți, constituiau ținta imediată a expansiunii Rusiei, care își extinsese protectoratul asupra lor, în anii 1774-1829, până la 1856.

Cristalizat în prima jumătate a secolului XIX și afirmat pe deplin în contextul revoluțiilor europene de la 1848, programul național românesc modern s-a înfăptuit, punct cu punct, în următoarele trei sferturi de veac, iar adoptarea Constituției din 1923 încununa acest laborios proces.

O etapă crucială în devenirea național-statală modernă a românilor este reprezentată de deceniul 1856-1866, când, pe fundalul supremației Franței lui Napoleon al III-lea și al relativei izolări a Rusiei țariste (cel mai reacționar imperiu vecin românilor), în paralel cu alte mișcări naționale și revoluționare sau reformatoare de pe bătrânul continent, ia ființă efectiv statul național român modern, cu legile și instituțiile fundamentale constitutive. Sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), practic, cei mai denși ani de istorie modernă românească, s-au făcut pași notabili pe calea unificării, modernizării și afirmării românilor ca națiune (unificarea guvernelor și a Adunărilor, a forțelor armate, marile reforme, folosirea oficială a numelui de România).

Înlăturarea „domnului Unirii", la începutul lui 1866, a creat o situație de incertitudine, folosită de unele cercuri rusofile și regionaliste moldovenești pentru tentative de recesiune și anulare a tuturor rezultatelor obținute cu atâta muncă și abilitate în șapte ani.

Aducerea lui Carol I pe tronul României, alegerea Adunării Constituante și, finalmente, adoptarea Constituției, la jumătatea lui 1866, aveau să salvgardeze parcursul pe care se angajase națiunea română. De altfel, în anii domniei lui Cuza, Principatele Unite, cum spuneau pedanții diplomați europeni, România, cum îi spuneau românii înșiși, de la 1862, devenise un pol de atracție pentru românii din afara granițelor micului stat cu capitala la București, dar și un model pentru alte state și mișcări naționale în curs de afirmare. Amintim aici momentele de afirmare politică a românilor din Ardeal, în anii Dietei de la Sibiu (1863-1864), încercările boierului C. Cristi din Basarabia de a edita un ziar numit „România", înființarea Comitetului Macedo-român de la București și a primelor școli aromâne (1864, Târnovo-Bitola, Macedonia), precum și activitățile revoluționare și culturale din partea coloniei bulgare din România, ca și contactele lui Cuza cu emigrația revoluționară polonă și chiar maghiară (Isztvan Tühr). Pentru reacționarii epocii, erau tot atâtea motive de ură față de domnitorul român și politica sa. Din păcate pentru aceștia, din fericire pentru români, și nu numai pentru ei, drumurile deschise de Cuza nu s-au închis odată cu detronarea lui. Sub aspect național-statal, Constituția de la 1866 a consfințit toate acumulările din anii 1859-1866 și a deschis perspective de aprofundare a acestora, începând cu procedura de adoptare și terminând cu impactul ei regional, în sud-estul Europei.

Astfel, elaborarea și adoptarea legii fundamentale a statului român a fost și a rămas o problemă rezolvată exclusiv de către clasa politică românească și „principele străin", care, de fapt, nu mai era străin, după depunerea jurământului, la 10/23 mai 1866. Documentul reprezenta un compromis între grupările liberale și conservatoare, între monarh și clasa politică, în cadrul său regăsindu-se atât ideile inspirate de Revoluția Franceză (suveranitatea națională, drepturile și libertățile cetățenești, separarea puterilor în stat, responsabilitatea ministerială), cât și principii și practici conservatoare (votul censitar, pe baza unor taxe destul de mari, rolul sporit al Senatului și dreptul monarhului de veto absolut, în materie legislativă și inviolabilitatea proprietății).

Însăși denumirea de „Constituția României" certifica înaintarea pe drumul emancipării naționale și moderne. Termenul „constituție" trezea, *ipsofacto*, suspiciunea imperiilor și a altor forțe reacționare, înainte fiind repudiat sau evitat cu grijă, din motive tactice. Altminteri, se acceptă faptul că prima lege fundamentală a Principatelor (încă neunite) a fost reprezentată de Regulamentele organice, introduse în 1831/1832, contestate virulent de revoluționarii pașoptiști, dar amendate în sens conservator prin Convenția de la Balta Liman (18 aprilie/1 mai 1849). Regulamentelor organice le-a urmat,

cu rol de lege fundamentală, „Convenția de la Paris" (7/19 august 1858), apoi „Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris", impus de Cuza, prin lovitura de stat de la 2/14 mai 1864. În plus, pentru prima dată, legea fundamentală a statului român emana de la o reprezentanță națională, nu de la o putere ocupantă, sau de la un areopag european, ori de la un conducător autoritar, cum fusese cazul înainte. De altfel, nici Turcia, ca putere suzerană, nici celelalte șase Mari Puteri garante, conform Tratatului de la Paris, din 1856 (Rusia, Austria, Prusia, Anglia, Franța și Piemontul Sardinia), nu au fost implicate în adoptarea documentului, și nici menționate în vreun fel, în cuprinsul său.

Cel de-al doilea termen din titulatura oficială a legii fundamentale, anume „România", începuse să fie folosit, în acte oficiale, chiar de la începutul lui 1862, când, odată cu unificarea guvernelor și a Adunărilor din cele două Principate, uniunea personală instituită prin dubla alegere a lui Cuza (ian. 1859) se transforma într-o uniune reală, pentru ca, după încă doi ani să devină un stat unitar (statutul dezvoltător...), deși Convenția de la Paris (7/19 august 1858) prevăzuse o formulă alambicată de tip confederativ. Recunoașterea definitivă, pe plan internațional, a denumirii de România, a venit în anul 1878, după Congresul de la Berlin (iunie-iulie), consecutiv Războiului de Independență.

Constituția de la 1866 a consacrat și un atribut al suveranității naționale, anume dreptul de a bate monedă proprie, **leul** (tentativa anterioară a lui Cuza de a introduce romanatul lovindu-se de poziția obstrucționistă a Marilor Puteri).

Până atunci, leul nu constituia o unitate monetară propriu-zisă, ci funcționa ca un etalon popular (neoficial), printre unitățile monetare străine care circulau pe teritoriul Principatelor.

Relațiile României cu alte state au fost influențate decisiv și de articolul din Constituție care permitea cetățenilor străini să primească azil politic pe teritoriul românesc, dispoziție de care fruntașii mișcărilor naționale bulgară (Hristo Botev, Vasil Lenski, Liuben Karavelov etc.) și, apoi, albaneză, au profitat din plin, în anii 1866-1878, respectiv, 1878-1912/1913. Printre liderii politici care și-au găsit, la un moment dat, adăpost pe teritoriul statului român, s-a aflat și conducătorul radicalilor sârbi, Nikola Pa iè, originar de pe Valea Timocului.

O dispoziție controversată a Constituției din 1866 a fost inclusă în articolul 7, care nu permitea decât creștinilor să dețină proprietăți imobiliare și să se bucure de drepturi politice, ceea ce lovea în interesele populației evreiești, mai numeroase în orașele-târguri moldovenești, ca urmare a unor imigrări dinspre Galiția, declanșate în prima jumătate a veacului. Situația a fost parțial revizuită în 1879, după Războiul de Independență, pentru ca restricțiile confesionale amintite să fie definitiv suprimate prin reformele consecutive Primului Război Mondial.

Practic, obținerea independenței depline, în 1878, nu a impus modificări de substanță în textul Constituției, ceea ce arată, *ipsofacto*, că legea fundamentală adoptată în 1866 era perfect funcțională pentru un stat independent. În concluzie, Constituția din 1866 a reprezentat un viguros act de emancipare națională, oglindind starea de deplină suveranitate a statului și tendințele sale de obținere a independenței depline, consacrând seria de acte unificatoare din deceniul 1856-1866 și creând premisele afirmării României ca factor de putere, echilibru și influență în sud-estul Europei, ale unității naționale depline, câștigate în 1918. Carol I îl continua pe Cuza.

1 Lucian Boia, *Două secole de mitologie națională,* București, Editura Humanitas, 1999, p. 21-31.

2 A se vedea, de ex.: *Națiuni și naționanlisme,* concepție și coordonare editorială Serge Cordellier, Elisabeth Poisson, traducere de Brândușa Prelipceanu, București, Editura Corint, 2002, passim.

3 Gheorghe I. Brătianu, *Originile și formarea unității românești,* ediție îngrijită de Aurel Pentelescu și Petre Otu, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 1995, p. 105, 124.

4 Stelian Neagoe, *Istoria unirii românilor de la începuturi la Cuza-Vodă*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 603-662.

5 O prezentare apologetică a mișcării secesioniste de la Iași (3/15 aprilie 1866), la Viktor Stepanjuk, *Gosudarstvennost moldskogo naroda*, Chișinău, Tipografia Centrală, 2006, p. 129-130.

6 Keith Hitchins, *Românii 1774-1866,* ediția a II-a, traducere de George G. Potra și Delia Răzdolescu, București, Editura Humanitas, 1998, p. 385; Mircea Dogaru, Gheorghe Zbuchea, *O istorie a românilor de pretutindeni,* București, Editura D.C. Promotions, 2004, p. 255-257.

7 Keith Hitchins, *România (1866-1947)....*, ediția a III-a, traducere de George G. Potra și Delia Răzdolescu, București, Editura Humanitas, 2004, p. 34-36.

8 Idem, *Românii (1774-1866)...*, p. 335-336.

9 Idem, *Românii (1774-1866)...,p. 29-36.*

10 Gheorghe Zbuchea, *op. cit.*, p. 245-249.

11 *Ibidem,* p. 250.

12 Keith Hitchins, *Românii (1774-1866)...*, p. 379-380.

13 Elena Siupiur, *Intelectuali, elite, clase politice moderne în sud-estul Europei. Secolul XIX,* București, Editura Dominor, 2004, p. 148-257.

14 Gelku Sefedin Maksutovici, *Istoria albanezilor din România,* București, Editura Kriterion, 2003, p. 41-88.

15 Stevan K. Pavlowitch, *Istoria Balcanilor (1804-1945),* introducere de Andreea Doica, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 124.

16 Keith Hitchins, *Românii (1866-1947)...*, p. 30-31.

ASPECTE ALE PROBLEMEI CONSTITUȚIONALE ÎN ROMANIA INTERBELICĂ

Marius ANDREESCU

România interbelică a rămas în conștiința istorică prin denumirea de România Mare, ea fiind frumoasa operă înfăptuită de oamenii vechii Românii care au știut să îmbine cu un remarcabil talent politic împrejurările interne și internaționale ale vremii în folosul întregii țări. Dar România Mare nu a însemnat doar teritorii românești reunificate, granițe mult lărgite, ci și un nou sistem social-politic și cultural întemeiat pe trecerea de la liberalismul clasic la neoliberalism, care prin reforme radicale a modificat substanțial structurile economice, sociale, politice ale vechii Românii.

În acest context, conceptul de problemă constituțională, dimensiune ce o caracterizează și definește, precum și implicațiile sociale și politice ale acesteia, oferă posibilitatea unor analize complexe, juridice, politice, economice și nu în ultimul rând istorice privind cadrul constituțional al României interbelice, modul de aplicare a dispozițiilor constituționale, funcționarea instituțiilor statului, raportul dintre autoritățile statului, implicarea forțelor politice în realizarea guvernării și bineînțeles raporturile dintre autoritățile statului și societate.

Prin urmare, problema constituțională include nu numai conținutul constituției, caracterul și structura ei, ci întregul proces complex de edificare, aplicare, consolidare și apărare a regimului politic în care s-a creat și în care a funcționat. În acest caz, este vorba de toate cerințele, nevoile, ambițiile și idealurile burgheziei românești în ascensiune, proces ce se derulează în tiparele intereselor economice, politice, ideologice ale acesteia și care reflectă în același timp, într-o formă explicită, acuitatea contradicțiilor dintre diferiți factori de putere în viața economică și politică a statului.

Problema constituțională nu este deci, la origine, atât o problemă de ordin juridic, ci de putere, de exercițiu al conducerii statale, fiind cuprinsă în modul de interferare, de conjugare a intereselor, acțiunilor și tendințelor, formelor politice ale vremii, de impunere a unei formule de guvernare a țării.

Dobândind o semnificație politică și juridică aparte, mai ales după formarea statului național unitar, problema constituțională nu se încheie odată cu elaborarea Constituției din 1923. Dimpotrivă, noul act adoptat a dezvăluit și mai mult caracterul său de proces deschis, de „problemă", înțeleasă ca o confruntare permanentă a Constituției și realitatea socială pentru care a fost creată. Dacă, pentru acest motiv, Constituția din 1923 a reprezentat la început ținta unor atacuri din partea unor partide în lupta lor pentru putere, și chiar a opiniei publice, ea devine treptat Constituția unificării României Mari, liantul politico-juridic al cimentării și sudării teritoriale românești, iar între anii 1930 și 1933, „pilonul" de apărare a regimului parlamentar împotriva forțelor dictatoriale interne și a revanșismului extern.

Constituția din 1923 s-a elaborat, deci, într-un context istoric ce a urmat marelui act politic de la 1 Decembrie 1918, a presiunii opiniei publice pentru vot universal și a țărănimii pentru împroprietărire, a revendicărilor muncitorești, în condițiile în care societatea românească intra într-o perioadă de stabilitate și când burghezia liberală devenea mai puternică, iar în interiorul Partidului Național Liberal influența Brătienilor era determinantă.

Putem aprecia că în elaborarea noii legi fundamentale a statului au existat trei idei de bază ce au întrunit adeziunea unanimă a forțelor și grupărilor politice ale vremii și anume: ideea națională; ideea evoluției democratice și ideea monarhiei constituționale. Acest fapt reiese cu pregnanță din dezbaterile aprinse desfășurate în cadrul Adunării Deputaților, în perioada 1920-1922.

Analizată din perspectivă istorico-politică, Constituția din 1923, ca expresie a raportului real de forțe din perioada 1919-1923, a reprezentat așezământul juridic și politic principal pe baza căruia au funcționat instituțiile fundamentale ale României întregite, conferind statului român forma de guvernământ monarhică, dar întemeiată pe regimul democratic parlamentar – constituțional. Constituția din 1923 menține în mare parte structura Constituției din 1866, preluând și adâncind o serie de principii care au conferit caracterul de modernitate, precum și posibilitatea reală de democratizare a statului și societății românești interbelice. În acest sens, sub imperiul acestei Constituții, principiile reprezentativității, separației puterilor, legalității și legitimității legilor, ca și cele privind sistemul electiv și al regimului proprietății au fost mult mai pregnant reliefate comparativ cu cele cuprinse în Legea fundamentală din 1866. Deci, Constituția din 1923 a constituit, în perioada când a fost în vigoare, un factor de progres în democratizarea societății românești.

Analiza modului în care a fost elaborată și adoptată Constituția din 1923 conduce la concluzia că ea (ca, de altfel, și cea din 1866) a îmbrăcat forma unui „pact", rezultat din compromisul (înțelegerea) dintre monarh și reprezentanța națională. Caracterul de pact al Constituției din 1923 rezultă atât din modul de votare a ei de către ambele camere ale reprezentanței naționale (Adunarea Deputaților și Senat), cât și în sancționarea de către rege, urmată de depunerea jurământului monarhului în fața Parlamentului, prin care se angaja solemn că va respecta Constituția.

Conținutul Constituției din 1923 includea 138 de articole, spre deosebire de cea din 1866 care avea numai 128. Au fost înlocuite sau modificate integral 20 de articole, fiind include 7 articole noi; de asemenea, au fost reformulate sau au primit adaosuri 25 de articole, în timp ce 76 de articole ale vechii Constituții au rămas neschimbate. În literatura de specialitate istorică și juridică, se pune în mod firesc întrebarea : ce prevederi și elemente noi, ca formă și conținut, au fost introduse în Constituția din 1923 și care sunt trăsăturile care o caracterizează? Este dificil de formulat un răspuns tranșant, dar, în opinia noastră, pot fi identificate cel puțin cinci trăsături și particularități, care conferă o anumită individualitate și originalitate acestui așezământ juridic și politic:

1.-Constituția din 1923 este un act normativ metodic și judicios structurat, cuprinzând în cele opt titluri ale sale prescripții referitoare la elementele constitutive ale statului, organizarea și funcționarea puterilor statului, alcătuirea și funcționarea sistemului electoral, organizarea socială, armată, financiară, administrativă etc. Ea introducea o serie de principii caracteristice funcționării democrației, cum ar fi: garantarea drepturilor și libertăților românilor, fără deosebire de origine etnică, limbă sau religie, egalitatea cetățenilor în societate și înaintea legii, fără deosebire de origine etnică sau de clasă socială, garantarea proprietății de orice natură, precum și a creanțelor asupra statului, naționalizarea zăcămintelor miniere, principiul votului universal, egal, direct, obligatoriu și secret, principiul legalității;

2.-Principiile legalității și al supremației Constituției erau mai bine exprimate decât în Constituția din 1866. Remarcăm în acest sens dispozițiile articolului 103 din Constituție care instituiau pentru prima dată în România controlul de constituționalitate a legilor, dând această competență Secțiilor Unite ale Curții de Casație. Spre deosebire de Constituția anterioară, noua lege fundamentală instituia controlul judecătoresc asupra constituționalității legilor, ca instrument de garantare a supremației Constituției. Deci, în 1923 norma constituțională deține locul suprem, ea fiind superioară tuturor actelor normative care trebuie elaborate în baza și respectarea constituției. Drept garant al integrității Constituției este desemnată Curtea de Casație, care devine instanța supremă învestită cu examinarea și verificarea valorii constituționale a legilor, având dreptul de a declara că o anumită normă juridică sau lege nu este aplicabilă părților dacă nu a fost elaborată cu respectarea Constituției. În acest fel, se crea o garanție importantă pentru evitarea excesului de putere în materie legislativă a Parlamentului.

Preocupat de întărirea și consolidarea principiului legalității și supremației legii, constituantul de la 1923 a considerat necesară limitarea puterii discreționare a autorităților executive ale statului, instituind, prin articolul 107, „contenciosul administrativ", respectiv dreptul puterii judecătorești de a verifica legalitatea actelor administrative și de a restabili drepturile subiective ale cetățenilor care au fost prejudiciați prin acte administrative nelegale sau neconstituționale;

3.-În Legea Fundamentală din 1923 se formulează mult mai bine și mai precis, comparativ cu așezământul fundamental din 1866, principiul suveranității naționale. Astfel, statul român era declarat ca stat național, unitar și indivizibil, al cărui teritoriu este inalienabil. Se interzicea colonizarea teritoriului național cu populații sau grupuri etnice străine. Constituția consacra faptul că puterea politică aparține națiunii, dar care nu o exercită direct, ci prin reprezentanți aleși din corpul electoral, alcătuit din cetățeni majoritari care aleg prin vot universal, direct, egal, obligatoriu și secret;

4.-Un alt element de noutate constă în faptul că Legea Fundamentală din 1923 dă o caracterizare mai potrivită cu nevoile sociale dreptului de proprietate. Se admitea exproprierea pentru „cauzele de utilitate publică" nu numai în situațiile limitativ stipulate de Constituția din 1866, ci și pentru „lucrările de interes cultural și acelea impuse de interesele generale directe ale statului și administrației publice". Proprietatea este deci o funcție socială și interesele colectivității trebuie să primeze intereselor individuale chiar și în materia proprietății particulare. Erau, de asemenea, redefinite și extinse noțiunile de „domeniu public" și „bunuri publice";

5.-Din punct de vedere al formei și condițiilor de modificare, Constituția din 1923 este considerată ca având un caracter rigid, neputând fi modificată sau revizuită decât cu respectarea anumitor cerințe formulate expres. Cu toate acestea, după cum se va putea observa din aplicarea practică a normelor constituționale, așezământul fundamental elaborat în 1923 ne apare destul de flexibil, întrucât a dat posibilitatea adoptării unor legiuiri ce se îndepărtează sensibil de litera și spiritul prevederilor statuate de Constituție. De aceea, pe bună dreptate, Nicolae Iorga afirma, cu ocazia discutării proiectului de Constituție, că în conținutul lui sunt „lucruri spuse, care nu era nevoie să fie spuse și anumite lucruri sunt evitate care trebuiau să fie spuse" și necontenit sunt trimise la o legislație viitoare.

Cu toate problemele legate de conținut, dar mai ales de aplicarea sa în practică, Legea Fundamentală din 1923 a contribuit în mod evident la democratizarea statului român în special prin sporirea rolului Parlamentului și accentuarea principiului pluralismului ideologic, politic și social.

Constituția din 1923 a creat fundamentul politico-juridic pentru funcționalitatea regimului parlamentar, bazat pe corpuri legiuitoare constituite prin vot universal. În practica legislativă interbelică s-a creat o legătură directă între parlamentarism și democrație, pornindu-se de la premisa că suveranitatea națională atribuită națiunii nu poate fi exercitată direct, ci este delegată organelor statului. Reprezentând elementul constitutiv al democrației interbelice, trebuie subliniat faptul că, dincolo de unele limite ce i-au fost caracteristice, Parlamentul a rămas ca o instituție definitorie democrației românești, a cărei realitate în plan istoric și juridic nu poate fi ignorată.

Mai trebuie amintit că, în funcționarea mecanismului democratic, un rol esențial îl aveau partidele politice. Deși Constituția din 1923 garanta cetățenilor dreptul la asociere, ea nu conținea, totuși, niciun articol expres despre partidele politice. Legea electorală din 1926 este cea care creează noi organe electorale, grupările sau partidele politice, ca titulare de mandate de deputați, conferind acestora un rol precis în exercitarea sistemului democrației constituționale Dinamica partidelor politice s-a caracterizat printr-o creștere a numărului lor în anii imediat postbelici și tendința de fuziune cu efecte bipolare (1918-1927). În perioada următoare s-a manifestat un proces de sciziune și de crearea unor grupări dizidente în interiorul celor două partide aflate la baza sistemului constituțional. Cu toate acestea, sistemul partidist interbelic ne dezvăluie o deschidere a acestuia spre democrație, majoritatea formațiunilor politice fiind favorabile Constituției din 1923.

BIBLIOGRAFIE

Paul Negulescu - Curs de drept constituțional român, Facultatea de Drept, București 1927.

Nicolae Iorga - Discursul la discuția generală a proiectului de Constituție, Tipografia Cultura Neamului Românesc, București, 1923.

Ioan Muraru, Simina Elena Tănăsescu – Drept constituțional și instituții politice, vol. I și II, Ed. AL. BECK, București, 2008.

Marius Andreescu, Florina Mitrofan - Drept constituțional. Teoria generală, Ed.Universității din Pitești, 2006.

Angela Banciu - Istoria constituțională a României, Ed. Lumina Lex, 2001.

Constituționalismul românesc între 1948-1965

Ion ȘTEFAN

Anul 1947 a fost marcat de încheierea tratatelor de pace după cel de-Al Doilea Război Mondial, de „ războiul rece" și de „cortina de fier" dintre Est și Vest.

În acest context, sprijinit puternic de consilierii sovietici și de prezența armatei sovietice în țară, Partidul Comunist Român a dezlănțuit „ura împotriva valorilor naționale românești, considerate cele mai multe ca fiind „reacționare, fasciste, anticomuniste". Obiectivul acestei acțiuni era instigarea la ură și la violență, urmărindu-se anihilarea Opoziției și mai apoi a Monarhiei.

Incidentul de la Tămădău, din 15 iulie 1947, a constituit un bun pretext pentru puterea comunistă de a încheia socotelile cu Opoziția. Despre liderii Partidului Național Țărănesc, „Scânteia" din 17 iulie 1947 comenta: „Vânduți străinătății, au vrut să ia calea străinătății... Ei erau amestecați în acțiunile criminale ale unor elemente dușmane poporului. Fuga fusese ordonată personal de Iuliu Maniu". În aceste condiții, la 29 iulie 1947, Consiliul de Miniștrii a propus proiectul de lege prin care P.N.Ț. era dizolvat. În urma procesului intentat conducătorilor P.N.Ț., prin Sentința nr. 1.988/13.XII.1947, Iuliu Maniu și Ion Mihalache au primit pedeapsa - temniță grea pe viață - iar alți lideri au fost, de asemenea, condamnați. Aceeași soartă o vor avea și liderii Partidului Național Liberal și ai Partidului Social Democrat - Titel Petrescu.

În fața preluării totale a puterii de către comuniști mai rămăsese Monarhia. În data de 30 decembrie 1947, supus unei presiuni formidabile, Regele Mihai I a fost nevoit să semneze actul de abdicare. În seara aceleași zile, la ora 19, a fost convocată Adunarea Națională, Parlamentul fiind în vacanță. În prezența mai multor figuranți decât parlamentari a fost votată cu unanimitate Legea nr.3/1947, prin care Regatul României devenea Republica Populară Română, în Prezidiu provizoriu fiind aleși, printre alții, Mihail Sadoveanu, Ștefan Voitec și musceleanul Constantin Parhon. Prin aceeași Lege, Constituția din anul 1923 era expres abrogată.

Astfel, prin desființarea partidelor istorice, abolirea monarhiei și proclamarea Republicii Populare, a început procesului de restrângere și de lichidare treptată a democrației parlamentare în România.

Noul Prezidiu Provizoriu al Republicii Populare Române, prin Decretul nr. 3/8.01.1948, își determină propriile sale atribuții (art. 1), stabilește noua stemă (art. 7) și culorile drapelului (art. 8). Prin Legea nr. 9/22 01.1948, era coborâtă vârsta limită de votare pentru alegători de la 21 de ani la 20, prevăzându-se și eligibilitatea funcționarilor publici și a militarilor activi.

Ca și în celelalte state cu democrații populare, comuniștii români au încercat să întemeieze noul regim pe legii fundamentale. În evoluția regimului comunist la noi în țară au fost elaborate trei asemenea legi fundamentale.

Constituția din anul 1948 a fost aceea care încerca să legitimeze noul regim din România. Prin Legea nr. 32/1948, Adunarea Deputaților se dizolvă și în același timp se reglementează convocarea Marii Adunări Naționale și trecerea puterii legislative asupra Guvernului, ceea ce încălca principiul separării puterilor în stat. Prin Decretul nr. 372/25 februarie 1948, se stabileau alegerile pentru Marea Adunare Națională la 28 Martie 1948, convocată pe data de 6 aprilie 1948 și având ca obiectiv principal elaborarea Constituției Republicii Populare Române.

În ziua de 28 martie 1948 s-au desfășurat alegerile parlamentare într-o atmosferă ce amintea de aceea din timpul alegerilor din noiembrie 1946. În acest sens menționăm asasinarea de către puterea comunistă a fostului lider P.N.Ț. din comuna musceleană Domnești, Gheorghe Șuța, chiar în dimineața de 28 martie 1948. În urma simulacrului de scrutin electoral, rezultatele erau următoarele:

- Frontul Democrat Popular - 405 mandate
- Partidul Liberal, dizidența Petru Bejan - 7 mandate
- Partidul Țărănesc Democrat, dr. Nicolae Lupu - 2 mandate

Marea Adunare Națională rezultată în urma acestor alegeri, în ședința din 13 aprilie 1948, a votat Constituția Republicii Populare Române, cu unanimitate de voturi, așa cum precizează Legea nr.114/1948. Constituția a fost promulgată prin Decretul nr. 729/13 aprilie 1948 al Prezidiului Provizoriu al Republicii Populare Române și publicată în „Monitorul Oficial", partea I, nr. 87 bis, din 13 aprilie 1948, intrând în vigoare cu aceeași dată.

Constituția din anul 1948, de inspirație sovietică, era o aplicare în viața politică românească a doctrinei și ideologiei comuniste după modelul impus de marele vecin de la Răsărit. Era compusă din 105 articole grupate în 10 titluri. A însemnat instrumentul principal de realizare a dictaturii statului în toate domeniile.

Au fost introduse principii noi, străine de tradițiile constituționale românești. De la bun început se introduce noțiunea de suveranitate populară (art.1): „Republica Populară Română este stat popular, independent și suveran". Deși se preciza caracterul unitar și independent al statului român, erau omiși, cu bună știință, termenii de indivizibil și inalienabil, pe care îi regăsim în legile fundamentale din 1866, 1923 și 1938. Aceasta însemna recunoașterea tacită a valabilității Pactului Ribentrop-Molotov dar și cedarea Insulei Șerpilor către U.R.S.S.

În articolul 2, tot din Titlul I, se preciza că „Republica Populară Română a luat ființă prin lupta dusă de popor, în frunte cu clasa muncitoare, împotriva fascismului, reacțiunii și imperialismului". Conținutul acestui articol nega orice fel de continuitate istorică și națională a societății și statului român. Principiile de organizare ale democrației populare negau pe cele de dinaintea lor. De asemenea se preciza că „În Republica Populară Română întreaga putere de stat emană de la popor și aparține poporului". Acest principiu a rămas practic la nivel formal și niciodată nu a fost aplicat.

Foarte important, și pentru prima dată în istoria constituționalismului românesc, era negat principiul separării puterilor în stat afirmându-se „unitatea deplină a puterilor de stat". În acest sens, Marea Adunare Națională, organ unicameral prin desființarea Senatului, devenea autoritatea supremă în stat, toate celelalte organe ale statului răspunzând în fața Marii Adunări Naționale. Desigur, toți membrii acesteia erau membrii ai Partidului Muncitoresc Român sau ai

sateliților săi. Astfel s-a făcut trecerea la un regim întemeiat pe monopartidism și pe autoritate statală.

Constituția de la 1948 deschidea calea economiei centralizate și dirijate politic. Se introduce conceptul de „planificare a economiei". Articolul 15, Titlul II, preciza în acest sens „Statul îndrumă și planifică economia națională...". În acest titlu intitulat „Structura social-economică", la articolul 8 se arată: „Proprietatea particulară și dreptul la moștenire sunt recunoscute și garantate de lege. Proprietatea particulară, agonisită prin muncă și economisire, se bucură de o protecție specială". Deși Constituția recunoștea existența a trei tipuri de proprietate - de stat, cooperatistă și participativă -, proclama principiul supremației proprietății de stat și a celei cooperatiste față de proprietatea particulară. Tot aici, în acest titlu nemaiîntâlnit în celelalte constituții, se preciza: „În Republica Populară Română, mijloacele de producție aparțin statului, ca bunuri ale întregului popor, sau organizațiilor cooperatiste sau particulare, persoane fizice sau juridice" (art. 5). Acest articol deschidea în mod clar calea naționalizărilor.

În Constituție erau prevăzute drepturile și libertățile cetățenești și se proclama egalitatea în fața legii. Cu toate acestea erau introduse numeroase restricții și interdicții în privința exercitării lor. Vizate erau, mai ales, acele persoane considerate „dușmani ai poporului". Spre exemplu, articolul 18 din Titlul III, referitor la „ Drepturi și îndatoriri ale cetățenilor", preciza: „Nu se bucură de dreptul de vot persoanele interzise, lipsite de drepturi civile și politice și nedemne, declarate ca atare de organele în drept, conform legii". Pe baza unei asemenea prevederi au fost privați de drepturi politice numeroși cetățeni, adversari ai regimului, acuzați de activitate fascistă, imperialistă, ostilă U.R.S.S.

Justiția avea și ea rezervate anumite articole care încercau subordonarea sa puterii comuniste. Astfel, la nivelul tuturor instanțelor, cu excepția Curții Supreme, au fost aleși asesori populari, în realitate numiți de Partidul Comunist. Constituția nu mai reglementa nici contenciosul administrativ, ceea ce a dat naștere la numeroase abuzuri. Foarte grav, nu se mai amintea niciunde de inamovibilitatea judecătorilor.

Se remarcă, în cadrul instituțiilor administrative locale, dar nu numai, politizarea lor, prin înființarea sfaturilor populare. În cadrul acestora își desfășurau activitatea numai membri de partid. De asemenea, pe lângă formele tradiționale românești, comunele, plasele, județele va apărea o unitate administrativă, regiunea, după modelul sovietic.

Constituția Republicii Populare Române a fost abrogată la data de 24 septembrie 1952, prin intrarea în vigoare a Constituției din anul 1952.

Constituția din anul 1952 a fost votată de Marea Adunare Națională în ședința din data de 24 septembrie 1952, cu unanimitate de 324 voturi. A fost promulgată în aceeași zi și publicată în „Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale", nr. 1/27 septembrie 1952.

Noua lege fundamentală, ce cuprindea 105 articole grupate în 10 capitole, definea mult mai precis temelia statului „democrat-popular". Acest aspect este precizat în articolul 1: „Republica Populară Română este un stat al oamenilor muncii de la orașe și sate" bazat pe „alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, în care rolul conducător îl deține clasa muncitoare" (art. 2).

Față de Constituția din anul 1948, în care se preciza că Republica Populară Română a luat ființă prin lupta dusă de popor, nu prin eliberarea de către U.R.S.S., în legea fundamentală apare cu claritate următoarea formulare: „Republica Populară Română s-a născut și s-a întărit ca rezultat al eliberării țării de către forțele armate ale Uniunii Sovietice Socialiste de sub jugul fascismului și de sub dominația imperialismului, ca rezultat al doborârii puterii moșierilor și capitaliștilor de către masele populare de la orașe și sate în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român" (art. 3).

Iată, Constituția din 1952 consacra, fără echivoc, rolul conducător al Partidului Comunist și, de asemenea, faptul că orânduirea de stat în România, era reprezentată de „democrația populară", aceea care reflectă „puterea oamenilor muncii".

Exercitarea puterii era realizată de organele statului în cadrul unui sistem care avea o construcție piramidală, ierarhizată și centralizată, în vârful acesteia situându-se Marea Adunare Națională, ca organ al puterii de stat (art. 22).

În articolul 17 din capitolul „Orânduirea de stat" se precizează că statul român este unitar, suveran și independent, dar, la fel ca și în cazul Constituției din 1948, nu se amintește de caracterul indivizibil și inalienabil. Noua Constituție menționează noile forme de proprietate, sistemul planificat al economiei, dar și monopolul statului asupra comerțului. În acest sens, articolul 6 exprimă esența orânduirii social-economice: „Fundamentul formațiunii social-economice socialiste este proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, care are fie forma proprietății de stat (bun comun al poporului), fie forma proprietății cooperatist-colectiviste (proprietatea gospodăriilor colective sau organizațiilor colectiviste)". Articolul 6 nu făcea altceva decât să consfințească trecerea de la economia de tip liberal la economia socialistă, planificată.

Reglementarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor se realizează într-un capitol separat, dar așezat la capitolul VIII, față de cele anterioare, inclusiv aceea din 1948, în care drepturile și libertățile erau așezate în primele două capitole. Aici sunt prevăzute și garantate drepturi precum dreptul la muncă, dreptul la odihnă, dreptul la învățătură, egalitatea în drepturi a cetățenilor în toate domeniile etc.

În planul justiției se menține precizarea privind judecarea cu asesori populari și faptul că judecătorii sunt independenți, dar nu și inamovibili.

Constituția din 1952 a fost abrogată expres la data de 21 august 1965.

Constituția din 1965 trebuia să reflecte situația din țara noastră în urma unor mutații petrecute în cei 13 ani de la adoptarea Constituției din anul 1952. Astfel, comisia care a definitivat proiectul la 29 iunie 1965, publicat în presă în vederea dezbaterii publice, a ținut seamă de aceste schimbări: se renunța la menționarea U.R.S.S. în Constituție și se revenea la o formă mai apropiată tradiției constituționale prin faptul că drepturile omului erau prevăzute în primele două capitole. Constituția a fost adoptată de către Marea Adunare Națională în ședința din 21 august 1965, cu unanimitatea celor 446 de deputați prezenți la ședință, și a fost publicată în aceeași zi în „Buletinul Oficial al R.S.R.", nr. 1/21 august 1965.

Constituția din 1965 consacra cel mai pregnant monopolul politic al unicei formațiuni politice reprezentate de Partidul

Comunist Român. Articolul 1 sublinia caracteristicile statului: independent, unitar, dar și indivizibil și inalienabil.

La articolul 3 se preciza în mod expres: „În Republica Socialistă România forța conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român". Principalul instrument de transpunere și realizare în practică a politicii partidului comunist era statul socialist, care „organizează, planifică și conduce economia națională, apără și dezvoltă proprietatea socialistă, asigură condițiile și dezvoltarea învățământului, științei și culturii, apără legalitatea societății și ordinea de drept, organizează apărarea țării și dezvoltarea forțelor armate" (art. 13).

Activitatea de elaborare a legilor a fost preluată de Consiliul de Stat, „organ suprem al puterii de stat, cu activitate permanentă". Iar la articolul 42, Marea Adunare Națională era definită ca „unicul organ legiuitor al Republicii Socialiste România". Marea Adunare Națională era formată din membrii aleși prin vot universal, direct, egal și secret de către toți cetățenii cu vârstă de peste 18 ani.

Capitolul „Drepturile și îndatoririle fundamentale", cuprins în Titlul II, consacra și garanta egalitatea în drepturi a cetățenilor dar și altele, multe dintre ele nerespectate. De asemenea, de menționat că nu mai erau prevăzute restricții în exercitarea drepturilor politice.

Pe parcurs, Constituția din 1965 a suferit unele modificări:
- prin Legea nr. 1 din 1968 a fost reorganizat teritoriul în județe, înlocuindu-se regiunile și raioanele, dar desființând unele județe tradiționale;
- Legea nr. 56/1968, care reglementa modul de alegere a judecătorilor și a procurorilor șefi de județe;
- Legea nr. 1/28 martie 1974, prin care se crea funcția de președinte al R.S.R. ca organ suprem al puterii de stat.

Ultima Constituție ce a aparținut regimului totalitar comunist a fost abrogată total și expres la data de 8 decembrie 1991 de către Constituția României din 21 noiembrie 1991, aprobată prin referendumul național din 8 decembrie 1991, dată la care a intrat în vigoare.

Bibliografie

1. Eleodor Focșeneanu, *Istoria constituțională a României (1859-1991)*, Editura Humanitas, București, 1992
2. *Monitorul Oficial*, partea I, nr.87 bis din 13 aprilie 1948
3. *Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale al Republicii Populare Române*, nr. 1 din 27 septembrie 1952
4. *Buletinul Oficial*, nr. 65 din 29 octombrie 1986

CONSTITUȚIA DIN 1938

Elena ȘTEFĂNICĂ

Constituția din 1938, în ordinea cronologică a adoptării sale, este cel de-al treilea act constituțional adoptat de statul român în decursul existenței sale. Din punct de vedere al analizei conținutului său, poate fi considerată și doar ce-a de-a doua revizuire majoră a Constituției din 1866, după Constituția Unificării din 1923.

Orice constituție are un caracter istoric, prin conținutul său reflectând o anumită evoluție politică a statului respectiv și prefigurând, în același timp, anumite principii de evoluție a acestuia. Ca urmare, adoptarea Constituției din 1938 nu poate fi izolată de contextul politic intern românesc și european în care a fost redactată.

După cum se știe, calea spre un nou regim politic în România interbelică a fost deschisă de o serie de evenimente și tendințe politice, precum eșecul alegerilor parlamentare din decembrie 1937 care nu au permis niciunui partid să obțină 40% din voturi, dorința regelui Carol al II-lea de a instaura un regim autoritar, oportunismul unor lideri politici. De asemenea, evoluția regimului politic din România a fost, în mare măsură, influențată de acel *saeculum* european, de „epoca dictaturilor", caracteristică anilor 1918-1947. Trebuie remarcat, în acest context, că România și-a conservat regimul democratic, în ciuda multor dificultăți întâmpinate după Primul Război Mondial, până în 1938, în condițiile în care majoritatea statelor europene înlocuiseră acest tip de guvernare cu regimuri autoritare, începând cu 1917, cu Rusia sovietică și culminând cu nazismul german din 1933. Un important rol în această stabilitate a democrației românești l-a avut constituția din 1923, precum și liderii politici care au guvernat în spiritul acesteia.

Carol al II-lea, structural o fire autoritară, a sesizat acest curent european al dictaturilor și a dorit să joace un rol important în noua conjunctură europeană și să nu fie doar personaj de decor, precum regele Italiei, Victor Emmanuel al III-lea, detronat *de facto* de *Il Duce*. Pentru realizarea acestor planuri, Carol al II-lea și-a început un atac subtil asupra centrelor de putere politică, respectiv partidele de guvernământ și parlamentul, provocând divizarea primelor și subminând legitimitatea și eficiența legislativului.

Condițiile prielnice preluării întregii puteri politice de către rege s-au ivit în iarna lui 1937, când P.N.L. a obținut în alegerile parlamentare din 20 decembrie a aceluiași an 35, 92% din voturi, insuficiente pentru a dobândi „prima electorală", iar Partidul „Totul pentru Țară" – organizație de extremă dreaptă, condusă de Corneliu Zelea-Codreanu și percepută de rege ca o agentură a Germaniei naziste – s-a situat pe un îngrijorător loc trei, cu 15, 58% din voturi.

Conform practicii constituționale stabilite în 1923, regele ar fi trebuit să încredințeze formarea noului guvern șefului partidului din opoziție, respectiv lui Iuliu Maniu, liderul P.N.Ț., care obținuse 20,40% din voturi. Carol al II-lea desemnează, însă, pentru a forma guvernul pe liderul Partidului Național-Creștin, Octavian Goga, împreună cu profesorul A.C. Cuza, formațiune care obținuse doar 9,15% din voturi și care se situase pe locul patru în alegerile parlamentare amintite. Pentru că guvernul numit nu-și putea exercita prerogativele pentru că nu avea o bază electorală, regele a stabilit noi alegeri parlamentare pentru primăvara lui 1938.

„Regele Carol al II-lea nu mai așteaptă însă nici alegerile generale, pe care el însuși le fixase, și la 10 februarie 1938, printr-o lovitură de stat, demite guvernul Goga-Cuza și, în aceeași zi, însărcinează pe patriarhul României, Miron Cristea, să formeze noul guvern, ai cărui membri îi numește el însuși, dintre transfugii din marile partide".

Pentru a asigura legitimitate noului regim politic, Carol al II-lea a luat o serie de decizii politice: a instaurat starea de asediu (11 februarie 1938), iar la 20 februarie a „înfățișat" poporului o nouă constituție, pe care o supune „învoielii" acestuia la 24 februarie, adică organizează un plebiscit pentru aprobarea acesteia prin *vot verbal!* Plebiscitul, ca orice consultare a poporului, a dat câștig de cauză organizatorului și a aprobat noua constituție cu 4.297.581 de voturi *pentru* și 5.483 de voturi *contra*. Apoi, prin decretul regal nr. 1.045 din 27 februarie 1938, Carol al II-lea a promulgat noua Constituție și a „abrogat", tot prin decret regal, Constituția din 1923, încălcând flagrant procedura democratică de adoptare a unei constituții și transformând în „nule și neavenite" demiterea guvernului Goga-Cuza, instaurarea stării de asediu, impunerea însăși a noii Constituții prin decret regal.

Noua Constituție din 1938 reproduce foarte multe din articolele constituției din 1923, dar nu și spiritul liberal al acesteia. Astfel, în ceea ce privește drepturile cetățenilor, noua constituție introduce un capitol special de îndatoriri ale acestora, copiind un principiu al statului fascist italian, și anume „primatul statului". Un alt principiu democratic încălcat în 1938 este cel al separării puterilor în stat: regele devine *capul statului*, puterea legislativă se exercită de către rege prin *reprezentațiunea națională*, iar puterea executivă este încredințată tot regelui (art. 30, 31, 32). De asemenea, în materie judecătorească, se desființează Curțile cu Juri, încetând și inamovibilitatea judecătorilor. Regele putea convoca, închide, dizolva ambele Adunări legislative sau numai una dintre ele, iar senatorii puteau fi numiți de rege. Revizuirea Constituției se putea face doar de către rege.

Astfel, potrivit noii constituții, „puterea politică nu se mai generează de jos în sus, de la reprezentanții națiunii, ci se impune de sus în jos, prin obligarea cetățenilor la obediență". Prin urmare, noua Constituție a transformat regimul de guvernare din România într-o „monarhie autoritară, în care regele nu numai că domnea, dar și guverna".

Prezentarea contextului adoptării și a principiilor noi introduse de constituția din 1938 generează o întrebare stăruitoare: *era necesară schimbarea constituțională din 1938?*

Din perspectiva personală a regelui Carol al II-lea, noua Constituție a servit scopurilor sale de a domina viața politică din România. Argumentul utilizat pentru concentrarea întregii puteri în mâinile sale a fost necesitatea coeziunii poporului român în jurul regelui pentru apărarea intereselor naționale, amenințate de evoluțiile europene din preajma celui de-al Doilea Război Mondial. Cum interesele naționale nu au putut fi apărate – în 1940 a avut loc prăbușirea granițelor României Mari – toată responsabilitatea acestei tragedii a revenit regelui Carol al II-lea, care se erijase în Salvatorul idealurilor naționale și care, neîndeplinindu-și uriașa sarcină asumată, a trebuit să părăsească tronul și țara. Astfel, decizia de schimbare a ordinii politice din România în 1938 l-a costat foarte scump pe Carol al II-lea, care a periclitat atât soarta propriei monarhii, cât și a României.

BIBLIOGRAFIE

1. Bărbulescu, Mihai, Deletant, Dennis etc., *Istoria României*, editira Corint, București, 2004;
2. Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, editura Univers enciclopedic, București, 1997;
3. Focșeneanu, Eleodor, *Istoria constituțională a României (1859-1991)*, ediția a II-a revizuită, editura Humanitas, 1998;
4. LAROUSSE, *Istoria universală*, vol. 3, edit. Univers enciclopedic, București, 2006

Constituționalismul culturii în România

Mihaela STĂNCIULESCU

„Ceea ce construiește cultura, cultura destramă în veșnica mișcare ondulatorie a credințelor".

Într-o dezbatere organizată la Madrid, de Liga Națiunilor Unite, cu tema „Viitorul culturii", filosoful spaniol Miguel de Unamuno y Jugo a surprins audiența când a declarat că, după 40 de ani de profesorat, el nu știe ce este cultura. Ineditul unei astfel de afirmații vine să contureze, într-o formă de exprimare simplă dar profundă, complexitatea unui concept cu înțelesuri multiple și foarte diferite, consolidat pe un pluralism de valori.

Cultura poate fi, pe de o parte, înțeleasă ca...*întregul complex de elemente distinctive spirituale, materiale, intelectuale și emoționale ce caracterizează o societate sau un grup social. (...) include nu numai artele și literatura, ci și moduri de viață, drepturile fundamentale ale omului, sistemele de valori, tradiții și credințe*, dar, în aceeași măsură, poate fi receptată ca un fenomen social complex ce dezvoltă un ansamblu de valori în care o măsură importantă este dată de raportul dintre cultură și civilizație într-o condiționare reciprocă. *Încercările de a constitui civilizație pe cultură dau greș. Ceea ce construiește cultura, cultura destramă în veșnica mișcare ondulatorie a credințelor*, remarca Mircea Malița în cartea sa „Jocuri pe scena lumii. Conflicte, negocieri, diplomație". Însă, cultura într-o civilizație poate contribui major la procesul de socializare a indivizilor, de organizare, de conducere, de control și dinamică socială, mai ales în această epocă a cunoașterii, în care arealul civilizațional este completat de formele și metodele prin care este acceptată varietatea culturilor într-un proces de lungă durată ce vizează mentalități, atitudini și comportamente ale unor oameni de culturi și identități diferite.

Riscul ca relația dintre cultură și viața cotidiană să genereze o excludere reciprocă și nu o completare firească poate determina separerea trecutului nostru de sursa indispensabilă a descoperirii noastre ca oameni, umanitatea. Am putea spune că relația dintre cultură și viața cotidiană consacră două ipostaze: aceea de catalizator și promotor dinamic al valorii prin instruire intelectuală, pe de o parte, și de negare voluntară a valorilor culturale prin desconsiderare, de cealaltă parte. Tocmai aceste aspecte au menirea de a extinde practicile democratice spre descoperirea sau redescoperirea tezaurului de valori și precepte comune, astfel încât, omul obișnuit, contemporan, să nu devină un perdant care nu mai stăpânește abilitatea de a-și regăsi legătura cu tradiția și valorile culturale autentice, ci un beneficiar nemijlocit al principiilor solide precum toleranța, binele comun, eficiența sau exactitatea. Mediile prin care aceste aspecte pot fi promovate sunt, în bună măsură, foarte importante.

Familia poate îndruma formarea spirituală a copilului doar în limitele propriei pregătiri culturale, însă instituția responsabilă pentru formarea acelui sol fertil care să permită culturii să *crească* în om, adică să fie asimilată cu ușurință, este școala. La rândul său, mass-media poate să familiarizeze societatea cu valorile culturii "înalte", să le difuzeze, să creeze pârghiile de socializare. În unele cazuri, acest lucru se întâmplă mai degrabă pe dos, prin favorizarea unor percepții negative și reprezentări false asupra valorilor culturale sau formarea de obișnuințe cognitive și comportamentale care împiedică receptarea ei.

În particular, promotorii români de cultură contemporană caută să-i cosmetizeze aspectul după ceea ce cred ei că trebuie promovat, act ce poate fi asimilat fenomenului de cenzură. Or, strategia de promovare a valorilor culturale revine, cu precădere, instituțiilor de resort, iar pasul important al acestei asumări îl reprezintă recunoașterea dreptului la liberă exprimare și liberul acces la valorile culturii naționale și universale.

Măsurile concrete de realizare și respectare a dreptului la cultură în România sunt circumscrise sprijinirii culturii naționale, sprijinirii artelor, protejării și conservării moștenirilor culturale prin crearea cadrului legislativ adecvat. Aici trebuie menționate Legea nr.186/2003 privind promovarea culturii scrise, Legea nr. 182/2000, republicată, privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, Legea nr.422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, dar și reglementările specifice asigurării dezvoltării creativității contemporane, promovării valorilor culturale și artistice ale României. Toate acestea se constituie în căi veritabile de accesibilitate la valorile culturale.

Dreptul la cultură *a fost receptat din reglementările internaționale în materia drepturilor social-economice și culturale, Declarația Universală a Drepturilor Omului și Pactul Internațional privind drepturile economice, sociale și culturale. Una din cele mai detaliate reglementări în materia accesului la cultură apare în art. 15 al acestui Pact care prevede obligația statelor-părți de a recunoaște oricărei persoane dreptul:*

a. de a participa la viața culturală

b. de a beneficia de progresul științific și aplicațiile sale

c. de a beneficia de protecția intereselor morale și materiale decurgând din orice producție științifică, literară sau artistică al cărei autor este.

Aceste considerente asociate altor drepturi fundamentale precum libertatea de exprimare sau libertatea gândirii și conștiinței ne plasează în aria drepturilor de factură social-politică.

Accesul la cultură este expres reglementat în puține constituții: Constituția Elveției (care, în art. 21, garantează « libertatea artelor» fără a preciza nimic despre accesul la valorile artistice), Constituția Republicii Cehe (Carta drepturilor fundamentale, art.34), Constituția Italiei (art.9), Constituția Spaniei (art.44), Constituția Poloniei (art.73) ș.a.

În România, dreptul de acces la cultură a fost introdus pentru prima dată prin revizuirea Constituției din anul 2003, ceea ce a condus la obligația statului de a elabora strategii culturale și programe de politici culturale care să se asigure accesul la cultură tuturor persoanelor, cetățeni români sau persoane aflate sub jurisdicția statului român, astfel încât să nu devină victimele unor abuzuri discriminatorii.

Exercitarea efectivă a dreptului prevăzut de art. 33 al Constituției, care prevede că accesul la cultură este garantat în condițiile legii (alin.1), libertatea persoanei de a-și dezvolta spiritualitatea și de a accede la valorile culturile naționale, stimularea artelor, protejarea și conservarea moștenirii culturale, dezvoltarea creativității contemporane, promovarea valorilor culturale și artistice ale României în lume vin să reglementeze și să clarifice modul de abordare sistemic societală a culturii și să contribuie major la fundamentarea strategiei culturale prin proiectarea unui sistem de acțiuni menite să atingă obiectivele pe termen mediu și lung, inclusiv plasarea culturii în contextul geopolitic și socio-economic actual.

Faptul că România se aliniază puținelor țări care și-au reglementat, expres, din punct de vedere constituțional, dreptul privind accesul la cultură, este un aspect pozitiv care conduce la implementarea acelor măsuri care să garanteze respectarea și promovarea unui drept ce rezidă inclusiv din armonizarea principiilor și obiectivelor politicilor culturale cu cele internaționale.

Politicile publice reprezintă, pentru România, un concept relativ nou, generat din deziderатul armonizării legislative, iar pentru coerența unei aplicabilități unitare sunt necesare atât clarificări conceptuale, cât și o plasare a lor în perspectiva prevederilor constituționale.

În cadrul proiectelor de politici publice se identifică o componentă obligatorie - politica culturală, care reprezintă atât reperul general și coerent al dezvoltării culturale, cât și sistemul de referință pentru acțiunea culturală. Raportarea la tipul de politică culturală este determinată și determinantă de/și în concepțiile asupra culturii.

La rândul său, actul de exprimare culturală, dar și cel de management cultural, este elaborat/exercitat printr-o viziune pluralistă asupra culturii, ca factor de dezvoltare socială și comunitară, indicator al calității vieții, mod de viață individual și colectiv, expresie a identității și diversității individuale, de grup, regionale sau naționale, catalizator în structurarea societății și personalității umane cu rol integrator și de respingere a oricărei forme de excluziune sau marginalizare socială.

Modul în care constituantul român înțelege și consfințește accesul la cultură atrage, în mod rațional, și obligația statului de a-l pune în strânsă legătură cu dreptul la învățătură, dar și dreptul la educație, într-o accepțiune lărgită. Statului îi revin, astfel, în procesul de garantare a dreptului la cultură, atât obligații pozitive, cât și negative.

Principala obligație negativă constă în aceea de a nu îngrădi libertatea spirituală și accesul la cultură. Obligația pozitivă constă în realizarea unor politici publice menite să asigure accesul la valorile culturale.

Cunoașterea și respectarea acestui drept constituțional împreună cu cele conexe sunt importante în menținerea stabilității sociale și eliminarea riscului oricărui conflict, dacă avem în vedere faptul că, potrivit teoriilor privind rădăcinile conflictelor, unele dintre ele statuează valorile ca fiind cauze generatoare de conflict, iar conflictele de valori sunt conflicte culturale, tocmai pentru că la baza culturii stă valoarea, iar pe fondul unor diferențe consistente de valori se explică și existența unei considerabile varietăți de culturi. Să nu uităm că *oamenii și societățile se ciocnesc pentru valori pe care le consideră ireconciliabile.*

Motivele conflictului cultural pot fi localizate și în incapacitatea de a canaliza energiile societății într-un proiect de civilizație sau într-un efort de modernizare *care ar fi permis diferitelor comunități să coexiste pașnic sub semnul unui interes comun.* De aceea, obligația de a stimula aceste resorturi revine politicului. Este mediul de unde pot fi exercitate reflexele de preîntâmpinare a riscurilor unor conflicte culturale care, de cele mai multe ori, se suprapun cu cele de natură economică tocmai pentru că se resimte capacitatea restrânsă de a construi, identifica sau folosi acele instrumente sociopolitice care să garanteze nivelul de trai decent, care reprezintă, la rândul său, un drept constituțional fundamental.

Mai mult, în spațiul paneuropean, diversitatea de practici și tradiții culturale ale țărilor europene trebuie percepută ca bogăție și nu ca sursă de divizare și conflicte. Procesul de integrare europeană presupune un echilibru între valorile și principiile acceptate în comun, pe de o parte, și specificitatea națională și locală, pe de altă parte. În acest fel, politicile culturale naționale devin cheia de boltă a schimburilor de valori dar și de păstrare a diversității culturilor proprii. Poate și din acest motiv, articolul 33 din Constituția României prezumă un caracter universal.

Pe de altă parte, deoarece pentru drepturile culturale, ca drepturi fundamentale ale omului, nu s-a găsit un consens la definiția acceptată, ci doar unele repere ce evidențiază interconexiunea cu drepturile fundamentale, *Comisia Mondială pentru Cultură și Dezvoltare* a propus, în *Agenda Internațională*, realizarea unui inventar al drepturilor culturale nerecunoscute, încă, în mod expres. Coroborarea prevederilor în materie cuprinse în instrumentele juridice internaționale aduce în evidență faptul că analiza asupra drepturilor culturale are ca punct de plecare expresia drepturilor de bază, în formele lor individuale sau colective.

Spre exemplu, păstrarea identității spirituale *reprezintă una din dimensiunile esențiale ale oricărei personalități individuale sau colectivități.* Formularea din Constituția României îi conferă un caracter universal printr-o extensie asupra majorității a dreptului persoanelor aparținând minorităților naționale de a-și păstra indentitatea culturală.

Perspectiva constituțională este respectată, în acest fel, de strategia politicilor culturale, care cuprinde în sfera drepturilor culturale conexe celor fundamentale: dreptul la respectul identității culturale, dreptul fiecărei persoane de a se identifica cu o comunitate culturală, dreptul de acces la patrimoniul cultural.

În acest fel, drepturile culturale consacră și recunoașterea diversității culturale, ceea ce atrage după sine, sine qua non, dezvoltarea unei strategii prin care cultura națională să se poată integra participativ celei europene și mondiale sub protecția unor măsuri de promovare a diversității și pluralismului cultural, dar și cu grija menținerii echilibrului în raport cu tendințele și mutațiile survenite prin deschiderea către influxul informațional care, la rândul său, necesită prezervarea unui climat favorabil în dezvoltarea și susținerea specificității, a tradițiilor și a valorilor culturale.

Cultura este, totodată, un factor de coeziune socială ce contribuie la soluționarea conflictelor, deoarece se axează pe stimularea condițiilor de accesibilitate la practicile și experiențele culturale, de exercitare liberă și nestânjenită a dreptului de acces la cultură și a dreptului de participare la viața culturală, în mod nediscriminatoriu.

De altfel, pentru strategia de implementare a politicilor culturale, participarea la cultură înseamnă garantarea unor condiții concrete pentru exprimare liberă, pentru desfășurarea de activități creatoare într-o multitudine de forme și de modalități, atât la nivel individual, cât și comunitar. Dreptul de participare trebuie înțeles și ca dreptul de a participa la conceperea și implementarea politicilor culturale. Dimensiunea participativă a drepturilor culturale este o parte esențială a exercițiului drepturilor fundamentale în ansamblul lor, iar respectul și garantarea acestora devin un mijloc de protejare împotriva excluziunii și, ca atare, un element important al întregului proces de democratizare a societății.

Anexa 1
Principiile și obiectivele politicii culturale din România

Obiectivele esențiale ale politicii culturale din România sunt stabilirea direcțiilor strategice, crearea structurilor și oferirea resurselor necesare realizării condițiilor care să permită și să faciliteze dezvoltarea umană și satisfacerea cerințelor culturale ale individului și ale comunităților.

În același timp, ele trebuie să aibă în vedere toate elementele care configurează viața culturală - creația contemporană, patrimoniul cultural și diseminarea culturii -, să le echilibreze și să le facă compatibile cu principiile și obiectivele identificate pe plan internațional, dar și cu cerințele și tradițiile naționale.

Politica culturală din România se bazează pe șase principii fundamentale, identificate în HG nr. 28/2001, modificată:

- *principiul protejării patrimoniului cultural național, potrivit căruia valorile și bunurile care aparțin moștenirii culturale au calitatea de surse fundamentale ale cunoașterii trecutului și prezentului nostru;*

- principiul libertății de creație, potrivit căruia libertatea de exprimare artistică și de comunicare publică a operelor și prestațiilor artistice reprezintă nu numai un drept fundamental, ci și un element esențial al progresului uman;

- principiul autonomiei instituțiilor de cultură, potrivit căruia inițierea și desfășurarea programelor și proiectelor culturale nu pot fi restrânse ori cenzurate pe criterii etnice, religioase, politice ori pentru satisfacerea unor interese de grup;

- principiul primordialității valorii, potrivit căruia se asigură crearea condițiilor materiale și morale, se susțin și se promovează aplicarea criteriilor specifice de evaluare și selecție, afirmarea creativității și talentului;

- principiul șansei egale la cultură, potrivit căruia, prin armonizarea politicilor culturale la nivel național cu cele la nivel local, se asigură accesul și participarea tuturor cetățenilor la cultură, precum și dezvoltarea vieții spirituale a colectivităților, în toata diversitatea acestora;

- principiul identității culturale în circuitul mondial de valori, potrivit căruia se asigură protejarea și punerea în valoare a moștenirii culturale, se susține și se promovează introducerea în circuitul cultural național și internațional a valorilor spiritualității naționale și se înlesnește circulația în țară a valorilor culturii universale.

DE LA CONSTITUȚIA REFORMEI LA REFORMA CONSTITUȚIONALĂ

Marius ANDREESCU

Istoria constituțională a unui stat nu are numai o semnificație juridică, ci se integrează în sistemul de valori prin care se definește existența statală a unei societăți, face parte din evoluția complexă a statului și societății respective și contribuie în mod decisiv la înțelegerea instituțiilor, a principiilor și a modului de organizare și funcționare a organismelor sociale. O astfel de afirmație se justifică pentru că legea fundamentală a unui stat nu este un simplu act juridic normativ, ci reprezintă un așezământ politic și juridic care consacră principiile regimului politic, ale structurii de stat și cele de organizare și funcționare a economiei, finanțelor, administrației, armatei și nu în ultimul rând drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor. O analiză a istoriei constituționale a unui stat, inclusiv a României, demonstrează faptul că legea fundamentală nu este expresia exclusivă a voinței guvernanților, ci este determinată de factori economici, sociali și istorici, reflectând situația politică și socială a momentului, dar și tradițiile culturale, istorice și de altă natură ale unui popor.

Considerăm că este util acum, când se discută tot mai intens o reformă constituțională a statului și mai ales la împlinirea celor 19 ani de la adoptarea Constituției Revoluției Române, să marcăm succint câteva momente ale procesului de adoptare a Constituției din 1991, semnificațiile Legii fundamentale și implicații ale acesteia, precum și viabilitatea unor propuneri de reformă a sistemului constituțional român.

Alegerile pentru Parlamentul României și Președintele țării, din 20 mai 1990, s-au desfășurat în condițiile unor puternice confruntări dintre Frontul Salvării Naționale (principalul component al puterii) și restul partidelor și formațiunilor politice, surprinse oarecum nepregătite organizatoric, material, doctrinar și pragmatic. Rezultatul scrutinului electoral a condus la alegerea unui parlament dominat majoritar de candidații FSN, care au obținut 263 de mandate în Camera Deputaților (66,42% din totalul acestora) și 91 de mandate în Senat (76,48%).

Obținând o majoritate covârșitoare în parlament, Frontul Salvării Naționale a reprezentat principalul nucleu politic al puterii legislative și executive, exercitând chiar o „hegemonie" politică față de celelalte partide și reușind, astfel, să-și impună voința sa politică în modul de elaborare și adoptare a noii legislații, inclusiv a noii Constituții.

Dincolo de aspectele negative ale evenimentelor din perioada respectivă, care au influențat imaginea democratică a structurilor de putere, este incontestabil faptul că la jumătatea anului 1990 s-a constituit primul Parlament pluripartidist al României postcomuniste, în care forțele politice reprezentate au dobândit un statut legal și instituțional.

La 11 iulie 1990, cele două camere ale Parlamentului, întrunite în ședință comună, se declară Adunare Constituantă, adoptă regulamentul de funcționare al adunării și instituie o comisie de redactare a proiectului de Constituție.

Comisia era compusă din 28 de membri (12 deputați, 11 senatori și 5 specialiști). Cei 5 specialiști au fost reputații profesori de drept constituțional și de drept public: Antonie Iorgovan, Ioan Muraru, Ion Deleanu, Ion Vida, Mihai Constantinescu și Florin Vasilescu. Comisia trebuia să elaboreze într-o primă fază principiile și structura pe capitole al viitorului așezământ constituțional, iar ulterior să redacteze textul integral ale fiecărui capitol, care avea să fie dezbătut și aprobat de Adunarea Constituantă.

În Decembrie 1990, comisia de redactare (care din luna octombrie obținuse statutul de comisie permanentă din partea Adunării Constituante) a prezentat „Tezele proiectului de constituție", cuprinzând principiile fundamentale de organizare și funcționare a instituțiilor fundamentale ale statului și normele constituționale de exercitare și garantare a drepturilor și libertăților cetățenești. Dezbaterile din Adunarea Constituantă au început în luna februarie 1991 și au durat până în iunie 1991, când ele au fost aprobate. Pe baza acestor Teze, comisia a redactat, în iunie 1991, proiectul unei noi Constituții. La proiect au fost depuse în total 1.019 amendamente din partea grupurilor parlamentare sau amendamente depuse individual de deputați sau senatori. Din aceste amendamente au fost propuse pentru admitere doar 68, fiind respinse 951.

Începând din septembrie 1991, atât proiectul cât și amendamentul de constituție vor fi dezbătute de Adunarea Constituantă, aprobarea textului pe articole încheindu-se la 14 noiembrie 1991.

Principiile și structura proiectului de constituție au fost prezentate în ședința din 13 februarie 1991, în cadrul dezbaterilor preliminare de principalul reprezentant al codificării actului fundamental, senatorul independent Antonie Iorgovan.

Subliniind că la întocmirea proiectului de Constituție „s-au avut în vedere tradițiile constituționale democratice ale țării noastre, printre care și cele reflectate în Constituția din 1923,

principiile constituționale moderne ce stau la baza, îndeosebi, a regimurilor democratice europene, pactele și convențiile internaționale privind consacrarea și garantarea drepturilor și libertăților omului, precum și aspirațiile și idealurile Revoluției din Decembrie 1989", Antonie Iorgovan sintetiza principiile fundamentale și inovațiile noii Constituții a României.

Dezbaterile parlamentare pe marginea proiectului de constituție s-au desfășurat într-o atmosferă politică tensionată, fiind însoțite de dispute, uneori destul de incoerente. Majoritatea parlamentară a dovedit multă abilitate politică, ceea ce i-a permis să-și impună punctele sale de vedere în fața reprezentanților opoziției. La rândul ei, opoziția s-a lăsat antrenată într-o serie de dispute care vizau, cu precădere, formele și procedurile de adoptare a textelor constituționale, neglijând uneori fondul problemelor supuse dezbaterilor. Regulamentul Adunării Constituante a fost modificat de trei ori pe parcursul dezbaterilor proiectului de constituție, încălcându-se, astfel, un principiu recunoscut conform căruia procedura de adoptare a unei legi fundamentale trebuie să fie anterioară adoptării ei și să nu fie modificată pe parcursul dezbaterilor. De asemenea, procedura de votare finală a textului constituțional nu a fost întotdeauna respectată, lipsind cvorumul necesar adoptării unor articole, apărând neconcordanță în privința modalității de comensurare a voturilor, redactării proceselor-verbale ale ședințelor etc.

Problema de fond nu este, deci, de a nega necesitatea și posibilitatea, realizată în cele din urmă de partidul majoritar (F.S.N.) de a elabora noul așezământ constituțional, ci de a identifica și explica atitudinea lui constant ostilă față de propunerile opoziției, atitudine determinată de dorința hotărâtă a partidului majoritar de a impune în prim-planul vieții politice și parlamentare românești, inclusiv prin sacrificarea conștientă a unor valoroase și benefice tradiții democratice și constituționale.

Fără a intra în amănunte, dorim să subliniem câteva dintre propunerile valoroase de amendamente la proiectul de constituție care au fost respinse cu ocazia dezbaterilor.

O propunere importantă a fost aceea a includerii în Constituție a prevederii ca Senatul să fie ales prin vot indirect de către comunitățile legale în condițiile Legii Electorale, pentru ca Senatul să devină Cameră cu rol ponderator în procesul legislativ. O astfel de reglementare constituțională ar fi permis o diferențiere a rolului celor două camere parlamentare atât în ceea ce privește legitimitatea lor, cât și funcțiile pe care le exercită. Această propunere a fost respinsă.

În privința „Autorităților publice „s-a cerut înlocuirea acestei denumiri cu „Puterile statului", amendament respins pe motiv că terminologia propusă nu este legată de principiul separației puterilor în stat. Practica ulterioară privind aplicarea textului constituțional a demonstrat însă că aceasta nu era o simplă problemă de terminologie și avea legătură cu esența noțiunii de putere și a raportului dintre autoritățile statului.

În legătură cu revizuirea Constituției au fost respinse toate amendamentele propuse. Acestea vizau, în genere alcătuirea unei Constituții mai flexibile.

La 21 noiembrie 1991, în urma votului nominal al deputaților, Adunarea Constituantă adoptă Constituția în întregul ei. Din numărul de 510 deputați și senatori ai Adunării Constituante care au fost prezenți, 414 au votat în favoarea noului așezământ fundamental (ceea ce reprezenta 81,17% din totalul voturilor exprimate) și 95 de parlamentari au votat împotriva noi legi fundamentale (18,62 %). Noua Constituție a fost astfel adoptată cu respectarea tuturor procedurilor legale, întrucât în favoarea ei au votat mai mult de 2/3 din numărul total al membrilor Adunării Constituante. Cu toate acestea, condiționarea ei în vigoare era legată de aprobarea sa printr-un referendum popular, electoratul fiind chemat să aprobe sau să respingă Constituția, însă fără să se poată pronunța asupra formei de guvernământ, cum ceruseră deputații opoziției.

Din totalul de 10.824.468 de participanți la referendumul din 8 decembrie 1991, 8.464.624 (reprezentând 77,31% dintre participanți) au votat în favoarea Constituției. Au fost înregistrate și 248.759 (2,3 %) de voturi nule.

La 13 decembrie 1991 a avut loc ședința comună a Adunării Deputaților și a Senatului, unde Biroul Electoral Central, anunțând rezultatele definitive ale referendumului, proclamă aprobată Constituția României. La aceeași dată, Adunarea Constituantă s-a autodizolvat, ea îndeplinindu-și obiectivul propus, cele două camere continuând să funcționeze ca Parlament.

Constituția a intrat în vigoare, după cum se stipulează la capitolul referitor la dispozițiile finale și tranzitorii, de la data aprobării ei prin referendum (8 decembrie 1991, chiar dacă, așa cum remarcă unii constituționaliști, ea nu a fost promulgată de Președintele țării). Prin intrarea în vigoare a Constituției din 1991 este abrogată, în mod expres și în totalitate, Constituția Socialistă din 1965, deși, în opinia noastră, ea a fost înlăturată și lovită de nulitate prin însuși actul revoluționar din 22 decembrie 1989.

Constituția din 1991 reprezintă cadrul legislativ fundamental pentru organizarea și funcționarea statului și societății românești pe baze democratice. Ea consacră reinstaurarea democrației constituționale în România după o întrerupere de aproape o jumătate de secol, datorată instaurării regimului comunist (1947-1989), creând premisele pentru afirmarea unui regim pluralism și desfășurarea unei vieți parlamentare adecvate perioadei istorice în care se află societatea românească. Contribuind la cristalizarea structurilor fundamentale ale statului român, așezământul constituțional din 1991 se caracterizează printr-o reală modernitate din punct de vedere al modului de redactare a textului constituțional și al tehnicilor juridice de ordonare și sistematizare a diferitelor prescripții și norme existente și experimentate într-o serie de constituții europene (în primul rând, din Constituția franceză și Constituția suedeză).

Desigur, această lege fundamentală nu este un act politic și juridic ideal și nici măcar în totalitate adecvat realităților și necesităților sociale, economice, culturale din România. Unele critici, formulate de-a lungul timpului, au constituit un temei pentru revizuirea Constituției în anul 2003.

În opinia noastră, spiritul de modernitate al Constituției din 1991 este adumbrit de faptul că legiuitorul constituant de la 1991 a ignorat tradițiile constituționale românești (mai ales cele din perioada interbelică), în cuprinsul ei nefiind reprodus aproape nici un articol (cu excepția unor formulări referitoare la atributul de „național" al statului român, la Consiliul legislativ și la inamovibilitatea judecătorilor) din Constituția din 1923, a cărei funcționare a fost benefică pentru societatea românească interbelică. În schimb, putem aprecia că actul

fundamental din 1991 exprimă mult mai bine decât cel din 1923 valori precum: pluralismul politic; dreptul la identitate al persoanelor aparţinând minorităţilor naţionale; protecţia cetăţenilor români din străinătate; dreptul la liberă circulaţie; dreptul la viaţă intimă familială şi privată; dreptul la ocrotirea sănătăţii; interzicerea muncii forţate; regimul proprietăţii.

Constituţia are un caracter eclectic şi o rigiditate excesivă privind posibilităţile de modificare şi revizuire ale textului constituţional. Aceste aspecte rezultă dintr-o atitudine conservatoare despre ordinea socială şi juridică constituţională a celor chemaţi să elaboreze acest act fundamental, considerată a fi stabilă şi neschimbătoare. Teoria dar şi realităţile sociale privite în context istoric au demonstrat că orice ordine juridică şi constituţională se fundamentează pe o combinaţie de consens dar şi de constrângere şi control, implicând succesiunea, continuitatea, dar şi desfăşurarea şi schimbarea evenimentelor, fenomenelor şi realităţilor sociale pe care le reglementează. Indiscutabil, legea fundamentală a unui stat trebuie să aibă o stabilitate mult mai mare decât a unei legi obişnuite, însă reglementările normative privind posibilitatea de revizuire trebuie să fie suficient de permisive şi realizabile în plan politic, pentru că numai astfel se poate realiza, din perspectivă istorică, o corectă adecvare a legii fundamentale a statului la realităţile sociale şi de altă natură aflate într-o continuă evoluţie.

O altă critică se referă la faptul că în textul Constituţiei din 1991 lipsesc prescripţiile prin care să fie garantat şi asigurat dreptul social al persoanei de a trăi o viaţă civilizată în conformitate cu standardele unei societăţi civilizate, precum şi cele referitoare la principiile justiţiei distributive şi reparative (egalitatea reală şi efectivă a indivizilor din punct de vedere al drepturilor şi libertăţilor fundamentale, prin includerea lor, fără nici o excepţie la sistemul general de drepturi, obligaţii, îndatoriri şi contribuţii, asigurarea egalităţii şanselor de promovare şi discriminarea pozitivă în favoarea celor defavorizaţi.

Desigur, Constituţia din 1991 instituţionalizează cadrul juridic necesar realizării pluralismului politic în viaţa societăţii româneşti, incluzând o serie de prescripţii referitoare la constituirea şi funcţionarea partidelor şi formaţiunilor politice şi a sindicatelor. Din nefericire, ea nu face niciun fel de referire la modalităţile şi formele de constituire a instituţiilor societăţii civile prin care indivizii să poată controla, în mod direct, puterile statului şi de a le impune respectarea Constituţiei, a legilor şi a drepturilor fundamentale. Or, numai prin crearea şi funcţionarea societăţii civile reale, Constituţia şi legile pot dobândi legitimitatea, apărând ca o înţelegere ce include drepturi şi obligaţii reciproce dintre putere şi cetăţeni, liber asumate şi respectate.

Aşa cum a demonstrat viaţa politică în România în perioada de aplicare a Constituţiei au existat numeroase situaţii de manifestare discreţionară şi chiar excesivă a puterii politice fără ca în textul legii fundamentale să existe suficiente garanţii pentru a preveni astfel de decizii ale guvernanţilor cu consecinţa încălcării grave a principiilor şi valorilor democratice care trebuie să caracterizeze societatea românească contemporană.

Un alt moment istoric important al evoluţiei constituţionalismului contemporan în România îl reprezintă revizuirea Legii fundamentale în anul 2003. În cei 12 ani de aplicare a Constituţiei s-au făcut remarcate şi unele dificultăţi de aplicare a sa, care au fost puse fie pe seama unei eronate interpretări a unora din textele constituţionale, fie pe seama neadaptării unora din soluţiile legislative găsite în anul 1991 la contextul social şi politic contemporan aflat în plină evoluţie.

Discuţiile despre necesitatea unei revizuiri a Constituţiei, în special în rândul partidelor politice parlamentare, au început încă de la sfârşitul anilor '90, dar nu au condus la niciun rezultat concret. Cu toate acestea, ideea necesităţii unei revizuiri a Legii fundamentale a intrat în dezbatere publică, una din formele cele mai eficiente prin care societatea civilă a participat la acest proces fiind Forumul constituţional organizat în vara anului 2002.

Astfel, la 25 iunie 2002 s-a înfiinţat Comisia pentru elaborarea propunerii legislative privind revizuirea Constituţiei, în baza Hotărârii Parlamentului nr. 23 din 25 iunie 2002. Pe baza propunerilor şi sugestiilor venite din partea Guvernului, a partidelor politice şi societăţii civile. Comisia de experţi a redactat o primă versiune a proiectului legii de revizuire a Constituţiei, care, în aprilie 2003, a făcut obiectul unei prime verificări din partea Curţii Constituţionale, sesizată din oficiu.

Proiectul legii de revizuire a Constituţiei a fost apoi dezbătut şi adoptat în cele două camere ale Parlamentului după cum urmează: Camera Deputaţilor a început dezbaterile la 17 martie 2003 şi le-a finalizat prin adoptarea legii în cadrul unei sesiuni extraordinare la 30 iunie 2003, iar Senatul a început dezbaterile în cadrul unei sesiuni extraordinare pe data de 25 august 2003 şi le-a finalizat prin adoptarea legii pe data de 1 septembrie 2003.

Legea de revizuire a Constituţiei a fost adoptată în şedinţa comună a celor două Camere, cu votul a două treimi din numărul membrilor parlamentului, la data de 28 septembrie 2003 şi a fost supusă referendumului în zilele de 18 şi 19 octombrie 2003, conform Legii nr. 375/2003. Constituţia României a fost republicată în Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003, dându-se textelor o nouă numerotare.

Finalităţile procesului de revizuire constituţională pot fi grupate în trei principale categorii: sporirea garanţiilor instituţionale şi constituţionale ale drepturilor şi libertăţilor fundamentale; îndeplinirea condiţiilor constituţionale pentru integrarea României în Uniunea Europeană şi pentru aderarea la Tratatul Atlanticului de Nord: rezolvarea unor disfuncţionalităţi remarcate în cadrul procesului decizional al autorităţilor publice, în special în cazul Parlamentului. Referitor la acest din urmă aspect remarcăm modificări privind durata diferită a mandatului unor autorităţi publice şi competenţa diferită în materie legislativă a celor două Camere ale Parlamentului.

Revizuirea constituţională din anul 2003 a fost necesară şi şi-a dovedit viabilitatea în perioada care a urmat. Cu toate acestea, nici după revizuire Legea fundamentală a statului nu conferă suficient de multe garanţii pentru respectarea unor drepturi fundamentale, în primul rând dreptul la un nivel de trai decent şi nici pentru a evita excesul de putere manifestat, uneori chiar în detrimentul unor dispoziţii clare şi exprese ale Constituţiei, din partea Preşedintelui Statului, a Guvernului sau chiar a Parlamentului.

Forţele politice aflate la guvernare au iniţiat începând cu anul 2009 o amplă acţiune cu scopul revizuirii Constituţiei. Ca urmare, s-a constituit o Comisie Prezidenţială pentru elaborarea unui Proiect de revizuire constituţional. Remarcăm că acest organism nu a avut o reprezentare socială şi nici componenţa acestuia nu a fost suficient de relevantă în ceea ce priveşte existenţa unor specialişti ai dreptului constituţional, precum şi reprezentanţi ai societăţii civile sau formaţiunilor politice existente în ţară.

Propunerile de revizuire a Constituţiei elaborate de acest colectiv au ca finalitate evidentă trecerea sistemului constituţional al României de la bicameralism la unicameralism.

Atât doctrina de specialitate, dar mai ales realităţile sociale şi politice ale statelor europene şi nu numai, relevă faptul că atât sistemul parlamentar unicameral, cât şi cel bicameral, au avantaje şi dezavantaje. Nu există o soluţie constituţională ideală în acest sens. Important este faptul ca structura Parlamentului pe care o consfinţeşte Constituţia să fie adecvată realităţilor sociale, politice şi economice ale unei ţări, să fie funcţională şi să se integreze armonios în sistemul de autorităţi al statului cu respectarea principiilor democraţiei constituţionale şi ale statului de drept.

Trecerea la un Parlament unicameral necesită o nouă concepţie şi implicit o restructurare de ansamblu pentru autorităţile statului, în special a celor executive, deoarece numai într-o astfel de viziune constituţională echilibrul între autorităţi poate fi menţinut.

Proiectul Comisiei Prezidenţiale, dar şi Proiectul de lege privind revizuirea Constituţiei României, elaborat deja de către Guvern, nu răspund acestei necesităţi, deoarece reglementează preponderenţa exagerată a executivului cu deosebire a Instituţiei Prezidenţiale în raport cu Parlamentul, dar şi cu celelalte autorităţi ale statului. O astfel de situaţie, dacă va fi materializată într-un text constituţional, va permite fără îndoială o concentrare a puterii statale la nivelul executivului şi în special a Instituţiei Prezidenţiale, cu riscul major de abandonare a unor principii democratice care ţin de conţinutul pluralismului politic şi social şi restrângerea semnificativă a garanţiilor constituţionale privind respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale cetăţeneşti.

Subliniem faptul că toate statele cu structură unitară din Europa care au un Parlament unicameral au totodată un sistem constituţional de tip parlamentar şi nu semiprezidenţial, ceea ce înseamnă că şeful de stat este ales de către Parlament, răspunde în faţa acestui for legislativ pentru activitatea sa, iar atribuţiile de guvernare sunt semnificativ reduse, predominante fiind atribuţiile de reprezentare a statului în relaţiile externe.

În opinia noastră, proiectul de lege privind revizuirea Constituţiei României, prin finalitatea urmărită, este contrar evoluţiei democratice a statelor membre ale Uniunii Europene şi de asemenea, nu este adecvat realităţilor sociale, politice şi economice ale României privite din perspectiva istorică şi evolutivă.

Nu dorim să aprofundăm critica adusă acestui proiect, totuşi, relevăm câteva aspecte de natură să susţină cele afirmate mai sus.

Redactarea propusă pentru dispoziţiile articolului 95, alin. 3 din Constituţie, potrivit căreia: „dacă prin aviz Curtea Constituţională constată că Preşedintele României nu a săvârşit fapte grave prin care a încălcat prevederile Constituţiei, procedura parlamentară de suspendare se va opri", o apreciem ca fiind contrară principiilor de funcţionare a Parlamentului şi naturii juridice a avizelor instanţei constituţionale.

Parlamentul, definit ca organ suprem reprezentativ al statului, se bucură de autonomie decizională şi în consecinţă are deplină competenţă pentru a decide asupra problemelor cu care a fost învestit. Prin urmare, soluţia propusă în legea de revizuire este inadecvată principiului autonomiei parlamentare, deoarece conferă Curţii Constituţionale posibilitatea de a decide asupra suspendării preşedintelui.

În sensul celor arătate mai sus, semnificativă este şi propunerea pentru conţinutul articolului 85, alin. 2, potrivit căreia „Propunerea Primului Ministru de revocare şi numire a unor membri ai Guvernului nu se poate face decât după o consultare prealabilă a Preşedintelui". O astfel de reglementare constituţională ar putea în opinia noastră să creeze o poziţie supraordonată a şefului statului, nejustificată, în raporturile sale cu Guvernul.

Tendinţa autorilor proiectului de revizuire constituţională şi implicit a actualilor guvernanţi de diminuare a independenţei justiţiei şi de realizare a unui control cât mai accentuat asupra instanţelor judecătoreşti este evidentă şi în propunerea de revizuire a dispoziţiilor articolului 133, alin.,2, lit. a şi b din Constituţie cu referire la componenţa Consiliului Superior al Magistraturii. Astfel, se preconizează ca numărul membrilor Consiliului Superior al Magistraturii aleşi în adunările generale ale magistraţilor să fie redus de la 14 cât este în prezent, la 10 membri. Pe de altă parte, se intenţionează sporirea numărului reprezentanţilor societăţii civile de la 2 la 6. Este îngrijorător faptul că potrivit propunerilor legislative, 3 dintre reprezentanţii societăţii civile vor fi numiţi de Preşedintele României, ceea ce reprezintă evident o ingerinţă a executivului în activitatea Consiliului Superior al Magistraturii şi se creează premisele reducerii semnificative a rolului acestui organism de garant al independenţei justiţiei.

Dorim să subliniem şi faptul că proiectul de revizuire a Legii Fundamentale reduce standardul existent de protecţie al drepturilor omului şi contravine în acest fel tratatelor internaţionale la care România este parte.

Nu dorim să detaliem aceste aspecte foarte importante, însă ne referim la unul singur. Conform dispozițiilor actuale constituționale (art.52, alin. 2) nicio revizuire constituțională nu poate fi făcută dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora. Conform raportului Comisiei Prezidențiale, aceste dispoziții constituționale urmează să nu mai fie reproduse în Constituția revizuită și prin urmare, însăși prin normele legii fundamentale sau prin ale unei legi obișnuite va fi posibilă reducerea standardului de protecție pentru exercitarea drepturilor fundamentale, ceea ce în mod evident contravine principiilor democratice ale Uniunii Europene și în general ale tuturor statelor al căror sistem statal și social se bazează pe un constituționalism democratic în care elementul de esență îl constituie consacrarea și garantarea drepturilor omului.

Încheiem aceste considerații de natură istorică prin aceea că subliniem necesitatea adaptării permanente a Constituției la realitățile sociale și politice ale unui stat nu numai din perspectiva prezentului, cât mai ales din punct de vedere evolutiv, istoric. În opinia noastră, prioritare pentru îmbunătățirea Legii Fundamentale a României sunt următoarele aspecte care pot forma obiectul de reglementare a unor norme constituționale: existența unor garanții efective și reale pentru eliminarea excesului de putere și limitarea puterii discreționare din partea autorităților statului, cu deosebire a Instituției Prezidențiale și a Guvernului. Sporirea rolului Curții Constituționale ca instituție menită să garanteze supremația Constituției; garantarea efectivă a independenței judecătorilor și a justiției; reglementări prin care să fie garantat și asigurat dreptul social al persoanei de a trăi o viață civilizată, în conformitate cu standardele unei societăți civilizate; realizarea pluralismului politic și social sub toate aspectele în viața societății românești, inclusiv prin norme constituționale care să consacre și să garanteze instituții ale societății civile, prin care cetățenii să poată controla în mod direct puterile statului.

BIBLIOGRAFIE

Antonie Iorgovan, *Odiseea elaborării Constituției*, Editura Uniunii Vatra Românească, Târgu Mureș, 1998.

Angela Banciu, *Istoria constituțională a României. Deziderate naționale și realități sociale*, Editura Lumina Lex, București, 2001

Marius Andreescu, Andra Nicoleta Dascălu, *Drept constituțional și instituții politice, Vol. I*, Editura Universității din Pitești, 2010.

Constituția din 1991

Marin Toma

Revoluția din decembrie 1989 a înlăturat regimul comunist din România. Vidul de putere care a rezultat în urma evenimentelor de atunci a fost acoperit prin instaurarea unei puteri politice de fapt reprezentată de Consiliul Frontului Salvării Naționale, având rolul de organ suprem al puterii de stat. Parlamentul ales în România la 20 mai 1990 a avut misiunea importantă de a elabora o nouă constituție a României, care să corespundă condițiilor politice și sociale din țară.

În ceea ce privește actele adoptate după încheierea mișcării din decembrie 1989, unele dintre ele au instaurat noi principii constituționale, principii care s-au aplicat în societatea românească și care au fost cuprinse și în noua constituție. Dintre acestea, cele mai importante au fost: forma republicană de guvernământ; separația puterilor în stat; statul de drept; pluralismul politic; structura bicamerală a Parlamentului; democrația și libertatea; asigurarea demnității umane; inviolabilitatea și inalienabilitatea drepturilor fundamentale ale omului și cetățeanului, eligibilitatea pentru funcții e guvernare, consultarea poporului prin referendum în legătură cu legile și măsurile de importanță deosebită. Iată însă și actele care au premers constituției României și care au creat cadrul general al României postcomuniste:

1. Decretul-Lege nr. 2 din 27 decembrie 1989 privind constituirea, organizarea și funcționarea Consiliului Frontului Salvării Naționale și a consiliilor teritoriale ale Frontului Salvării Naționale;
2. Decretul-Lege nr. 8 din 31 decembrie 1989 privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice și a organizațiilor obștești din România;
3. Decretul-Lege nr. 81 din 9 februarie 1990 privind Consiliul Provizoriu de Uniune Națională;
4. Decretul-Lege nr. 92 din 14 martie 1990 privind alegerea Parlamentului și a Președintelui României.

Odată legal constituită în urma alegerilor parlamentare din 20 mai 1990, Adunarea Constituantă a trecut la constituirea Comisiei de redactare a proiectului constituției României, potrivit regulamentului său. Prin urmare, constituția României din anul 1991, revizuită și modificată în anul 2003, reprezintă actul fundamental prin care s-a reinstaurat guvernarea țării pe principii

democratice. Adoptată de catre Adunarea Constituantă în ședința sa din 21 noiembrie 1991[1], Constituția este formată din 7 titluri si 152 de articole.

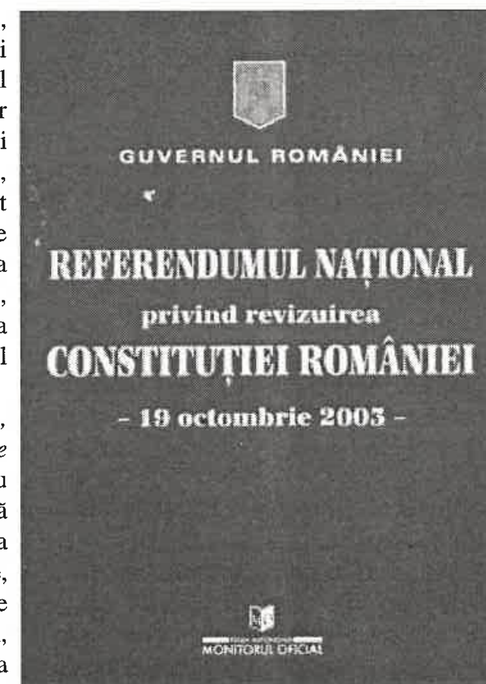
Primul titlu, denumit *Principii generale*, cuprinde norme referitoare la structura unitară a statului, la forma sa de guvernământ - republicană. Statul român este caracterizat ca fiind un stat de drept, unitar și indivizibil, democratic și social, în care suveranitatea națională aparține poporului care o exercită prin organele sale reprezentative sau prin referendum. În privința teritoriului, acesta este organizat administrativ în comune, orașe și județe. Constituția României recunoaște și garantează dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identităților etnice, culturale, lingvistice și religioase. Tot în primul titlu sunt stabilite simbolurile naționale (drapelul, ziua națională, imnul, stema și sigiliul), limba oficială în stat, limba română, și capitală - municipiul București.

Al doilea titlu, *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale*, este structurat în patru capitole. Constituția garantează universalitatea și egalitatea drepturilor, accesul liber la justiție, dreptul la viață, libertatea de expresie și de asociere, libertatea conștiinței, secretul corespondeței, dreptul la învățătură și la ocrotirea sănătății, proprietatea privată, inviolabilitatea domiciliului, dreptul la grevă, dreptul la muncă etc., precum și îndatoriri precum fidelitatea și apărarea țării sau contribuția financiară la dezvoltarea acesteia. Tot în titlul al doilea este reglementată și instituția Avocatului Poporului, împreună cu principalele sale atribuții.

Al treilea titlu, *Autoritățile Publice*, este structurat pe capitole și secțiuni. Parlamentul are o structură bicamerală (Camera Deputaților și Senatul), ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, pentru un mandat de patru ani. Constituția precizează drepturile și obligațiile deputaților și senatorilor; procesul de legiferare; domeniul rezervat legii organice.

Președintele României este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat pentru un mandat de patru ani (în prezent cinci ani). De asemenea, sunt stabilite atribuțiile, incompatibilitățile, imunitatea și răspunderea șefului șefului de stat.

Capitolul al treilea conține norme privitoare la compoziția și învestitura Guvernului, la incompatibilitatea miniștrilor, la primul-ministru, precum și la răspunderea miniștrilor pentru actele pe care le emit. Constituția reglementează și raporturile Parlamentului cu Guvernul, obligația informării Parlamentului, dreptul parlamentarilor de a adresa interpelări, angajarea răspunderii Guvernului și moțiunea de cenzură, delegarea legislativă prin care Parlamentul acordă Guvernului dreptul de a emite acte cu putere de lege pentru a reglementa situațiile excepționale.

Constituția din 1991 stabilește și modul de organizare a administrației publice centrale de specialitate și al administrației publice locale, dar și autoritatea judecătorească (al treilea pilon al separației puterilor în stat după puterea legislativă - Parlamentul - și cea executivă - Guvernul și Președintele), înfăptuirea justiției, statutul judecătorilor, instanțele judecătorești, Ministerul Public și statutul procurorilor și Consiliul Superior al Magistraturii.

Titlul al patrulea, *Economia și Finanțele*, cuprinde norme referitoare la economia de piață, la ocrotirea proprietății private, la sistemul financiar, bugetul public național, sistemul de impozite și taxe, Curtea de Conturi și Consiliul Economic și Social.

Titlul al cincilea este dedicat activității Curții Constituționale a României căreia i se reglementează structura, competența, numirea judecătorilor și durata mandatului acestora, incompatibilitățile, independența și inamovibilitatea, atribuțiile și deciziile. Curtea Constituțională a României este cea care exercită controlul constituționalității tuturor legilor emise de către organele de conducere ale statului român.

Titlul șase, *Integrarea Euroatlantică*, stabilește modul de aderare a României la Tratatele Constitutive ale Uniunii Europene și la Tratatul Atlanticului de Nord. Este de remarcat faptul că încă din acei ani se stabilea prin constituție orientarea politică viitoare a statului român, respectiv dorința și intenția de a fi parte din U.E. și N.A.T.O.

Titlul șapte, *Revizuirea Constituției*, descrie inițiativa revizuirii acesteia, precum și procedura și limitele sale.

Dispozițiile finale și tranzitorii cuprid regulile referitoare la intrarea în vigoare a Constituției, conflictul temporal de legi, instituțiile existente și cele viitoare.

Așadar, constituția din 1991 reprezintă cadrul legislativ fundamental pentru organizarea și funcționarea statului și societății românești pe baze democratice. Ea consacră reinstaurarea democrației constituționale în România, creând premisele pentru afirmarea unei regim politic pluralist bazat și pe separația puterilor în stat.

1 Comitetrul Adunării Constituante a fost format din deputații Martian Dan, Marian Enache, Ionel Roman, Mircea Ionescu-Quintus, Victor Cevdarie, Niculae Radu, Cazimir Ionescu, Bogdan Pătrașcu, Lazăr Mădăraș; senatorii Alexandru Bârlădeanu, Radu Câmpeanu, Oliviu Gherman, Vasile Mois, Karoly Kiraly, Iosif Dan, Paul Jerbas, Petre Jurcan și Attila Verestoy. Mai este de amintit că procesul-verbal a fost semnat de către toți membrii Comitetului Adunării Constituante, cu excepția domnului Karoly Kiraly.

EVOLUȚIA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ÎN ORAȘUL PITEȘTI ÎNTRE ANII 1859 și 1864

Constantin VĂRĂȘCANU

În condițiile Unirii Principatelor Române din anul 1859, în rândul locuitorilor acestora a crescut interesul pentru răspândirea învățăturii de carte. Odată cu dubla alegere, problema instrucției publice a fost ridicată *la rangul uneia din cele mai importante chestiuni de stat*[1]. În Mesajul din 6/18 decembrie, domnitorul se referă la generalizarea învățământului și eradicarea analfabetismului: *Eu țin numaidecât ca fiecare locuitor să știe în curând a scrie și ceti, pentru ca să profite pentru industrie sau în informările folositoare ce ar găsi în cărți bune și speciale*[2]. Se caută astfel a se adapta învățământul la nevoile societății. Domnul Unirii cerea ca învățământul să fie *la îndemâna tuturor claselor*, căci *în educația poporului, bine condusă, se află cele mai bune garanții de ordine, de progres și de patriotism luminat*. Pledând pentru dezvoltarea învățământului, Alexandru Ioan Cuza cerea pragmatic: *Administratori, finanțiari, agricultori, industriali, comerciali, eată oamenii de care avem mai smintită trebuință*[3]. El era convins că fără oameni bine pregătiți în toate sectoarele economiei și în administrație nu este posibil progresul societății, iar acest lucru presupunea un învățământ modern.

Sub domnia lui Cuza, s-a acordat importanță instrucției elementare, școlilor practice, învățământului pentru fete, ca și celui de grad secundar și superior. S-au înregistrat progrese notabile, atât în privința extinderii rețelei școlare în mediul rural și urban, dar și a calității prin modificarea programei de învățământ din Muntenia după cea din Moldova și prin constituirea la 13/25 iulie 1862 a Consiliului Superior al Instrucțiunii Publice, în rândurile căruia au fost chemate personalitățile culturale cele mai de seamă, de la Petrache Poenaru la Mihail Kogălniceanu[4].

În aceste condiții se dezvoltă și învățământul din reședințele județelor istorice Argeș și Muscel, care au fost vizitate de domnitorul Unirii la câteva luni de la urcarea sa pe tron. Sosind la Pitești de la Câmpulung, în ziua de 19 iunie 1859, Alexandru Ioan Cuza a avut parte de o primire călduroasă din partea locuitorilor orașului, ale căror felicitări și urări le-a transmis președintele Consiliului municipal, G. Enescu. Totodată i-a fost prezentat domnitorului un tabel cu situația orașului și a finanțelor[5]. La acea dată, orașul Pitești avea 1.400 de case, 7.229 de locuitori, zece biserici ortodoxe, una armenească și o sinagogă. Învățământul era reprezentat printr-o Școală Normală în limba română, două școli private (una cu predare în limba germană, alta, elină) și un pension de fete cu predare în limbile franceză și germană[6].

Școala Primară de băieți din Pitești își continuă activitatea, la început cu patru clase și trei institutori – Vasile Urzescu, la clasa a IV-a, Alexandru Teodosiade, la clasa a III-a și Dimitrie Micescu, la clasele I și a II-a, iar din anul școlar 1864-1865, cu patru institutori[7].

La 11 decembrie 1863, Comitetul de Inspecție Argeș cere ministerului să aprobe înființarea unei școli sucursale de băieți pentru clasele I și a II-a, motivând că numărul de elevi a crescut - localul a devenit neîncăpător. Se precizează că la clasa I *se grămădesc 230 elevi*, care n-au loc nici în bănci, nici în semicercuri. Se propune ca școala sucursală să ia ființă la Biserica Maica Precista (Mavrodolu). Rezoluția ministerului menționează: *Urmează deja bugetul proiectat pentru 1864*[8].

Este de menționat interesul manifestat de institutorii școlii publice și de municipalitatea orașului Pitești pentru muzică. Rapoartele trimise ministerului în legătură cu predarea acestui obiect sunt edificatoare. Dornici ca elevii școlii să învețe muzică, municipalitatea a angajat cu plată *din casa municipală*, pe Ion Pudil, profesor de muzică la Externatul brâncovenesc de fete din Pitești. După cum rezultă din raportul lui Vasile Urzescu (din 18 iunie 1862), acest obiect fusese introdus în școala publică din Pitești încă din septembrie 1861[9].

Primele școli de fete, numite și externate, s-au înființat în anul 1860, la inițiativa prințului Bibescu Basarab Brâncoveanu, acestea urmând să fie întreținute de Așezămintele Brâncovenești, conduse de distinsul cărturar Aaron Florian.

La 15 septembrie 1860 se deschide în Pitești prima școală primară de fete, înființată de *Așezămintele Brâncovenești*, cu un număr de 55 de eleve[10].

Școala a funcționat într-un local particular. După contractul încheiat între directoarea școlii și Hristea Petrovici, școala a funcționat în casele acesteia de pe strada Maica Precista, plătindu-i-se chirie 110 galbeni pe an. Localul ales era corespunzător, așa după cum rezultă din notările lui Vasile Urzescu. Acesta vizitează localul în 1862, precizând că are două săli pentru învățătură spațioase, iar clădirea este nouă, camerele sunt *curate și colorate* (zugrăvite). Directoarea școlii, Eliza Veldin, arăta în 1864 că, după trecerea școlii în bugetul statului, numărul elevelor crescuse la 127, iar spațiul destinat școlii devenise insuficient. În această situație, municipalitatea orașului Pitești propunea ministerului ca această școală să se mute *în casele desființatului schit Buliga*. Ministerul își dă avizul la 21 mai 1864 și, ca urmare, în luna iunie a aceluiași an, școala s-a instalat aici[11].

În primii ani de funcționare (1860-1864), școala de fete a avut directoare pe Eliza Veldin, iar institutori, pe Ion Tesloan, până în ianuarie 1864, apoi, pe Teodora Gheorghiu, catihet, pe Ion Păunescu, și profesor de muzică, pe Ion Pudil. În bugetul școlii intra și un medic (dr. Teodor Casia), plătit cu 80 de lei, în timp ce directoarea primea 500 de lei, institutorul, 400, catihetul, 300, iar profesorul de muzică 126 lei[12].

În urma inspecției din 1862, Vasile Urzescu raportează ministerului, metoda *dificilă germană* folosită de directoare, diferită de cea din școlile românești, putând primi în fiecare lună noi eleve la școală. Ca urmare i-a recomandat acesteia gruparea elevelor pe *despărțiri*, în funcție de nivelul de pregătire și i-a alcătuit un orar. La clasa I erau înscrise 47 de eleve, la clasa a II-a, 17, la clasa a III-a, 12, iar la clasa a IV-a,

6 eleve. Profesorul arată că externatul de fete, devenind al statului, posturile ocupate de catihet, medic și profesorul de muzică pot fi desființate.

Ministerul scrie Comitetului de Inspecție Argeș să ia măsuri pentru ca la școală să fie primite cât mai multe fete. *Ținta guvernului, se scria în noiembrie 1862, este a se întinde instrucția publică cât se va putea mai mult*[13].

În perioada 1859-1864 au continuat să funcționeze și școli particulare. Astfel, la Pitești, erau: Școala lui Apostol Pelinescu, cu 32 de elevi în 1861, Școala Teodorei Pelinescu, cu 20 de eleve, Școala israelită în care a fost angajat profesorul Sterman Eremald, Școala de limba germană condusă de Peter Jekel, Școala de la Mavrodolu, frecventată în 1859 de 47 de elevi, dintre care 18 fete, pensionatul de băieți Ștefănescu, pensionatul de fete al Theodorei Gheorghiu, institutul de fete, ținut de Louise Meunier, cu trei clase în 1861 și 18 eleve, Școala pentru băieți deschisă de preotul Teodor Popescu, Școala maghiară existentă în 1860 și condusă de Imre Mico, fost guvernator al Transilvaniei. Această școală, în care limbile germană și maghiară erau predate de pastorul Iosif Nagy, iar limba română, de Barbu Pretorianu (angajat cu un galben pe lună), funcționa pe lângă biserica ridicată în 1862 pe terenul lăsat prin testament de medicul Carol Iekel[14].

Instrucțiunea publică a făcut progrese sensibile în epoca Unirii, deși drumul era destul de lung. Au fost realizate, printre altele, unificarea și modernizarea sistemului de învățământ, s-a extins învățământul elementar la orașe, învățământul secundar s-a dezvoltat, s-au creat universitățile, s-au accentuat preocupările științifice.

Încă din anul 1859, sub ministrul Constantin A. Crețulescu, se pregătea la București o reformă completă a învățământului, numindu-se, în acest sens, un comitet format din: C. D. Brăiloiu și Ștefan Golescu, pentru munteni, Mălinescu, P. Roset și însuși Kogălniceanu, pentru Moldova. Această lege era cerută de mai multă vreme chiar de condițiile noi ale învățământului și de unificarea Principatelor Române.

Mulți slujitori ai școlii au sprijinit lupta pentru unire, dar și reformele din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, așteptând reforma din domeniul învățământului românesc[15].

1) Academia Română: *Istoria Românilor, vol. VII, tom. I,* Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 817.
2) Berindei Dan, *Epoca Unirii,* Editura Corint, București, 2000.
3) Academia Română, *op. cit.,* p. 817.
4) Ibidem, p. 818-819.
5) Arhivele Naționale, Direcția Județului Argeș, fond Primăria oraș Pitești, dosar 27/1859, f. 3.
6) Popa Petre, *Pitești 620. Memento,* Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 69.
7) Pârnuță Gh., Bărboi Violeta, *Învățământul și cultura în județele istorice Argeș și Muscel (sec. XIII-1864)*, Editura Hardiscom, Pitești, 1996, p. 138.
8) Ibidem.
9) Ibidem.
10) Moț Ovidiu, *Pitești. O istorie de date*, Editura Pământul, Pitești, 2008, p. 56.
11) Pârnuță Gh., Bărboi Violeta, *op. cit.*, p. 142.
12) Ibidem.
13) Ibidem, p. 142-143.
14) Ibidem, p. 146-147.
15) Tudor Sebastian, *Dezvoltarea învățământului în fostele județe Argeș și Muscel în perioada 1864-1914,* Editura Paralela 45, Pitești, 2009, p. 36.

Dezinformarea în scrierea istoriei militare a celui de-Al Doilea Război Mondial

Ionel-Claudiu DUMITRESCU

Războiul din Pacific a însemnat o confruntare pe viață și pe moarte între cele două puteri navale care doreau supremația în zonă. Se spune prin cărți scrise de autori mai mult sau mai puțin celebri că Japonia avea o flotă capabilă să înfrunte colosul american. Sunt prezentate categorii de nave și statul asiatic are mereu un avantaj parcă decisiv. Se consideră astfel că cele mai puternice distrugătoare sunt cele din clasa *Fubuki* pentru că fiecare navă avea șase piese de calibrul 127 mm. US Navy nu putea să opună decât unități cu patru sau cinci piese de același calibru. Nu discutăm aici numărul copleșitor de distrugătoare din tabăra americană. Teoretic, japonezii ar fi fost superiori într-o ciocnire între distrugătoare, pentru că aveau și torpile cu rază mare de acțiune. Autorii practică aici **dezinformarea prin uniformizare**, adică toate distrugătoarele americane au același armament. Exista însă o mică excepție: navele clasei **Porter**. Au fost construite opt unități denumite simplu ***Balch, Clark, McDougal, Moffett, Phelps, Porter, Selfridge***, și ***Winslow***. Aveau un deplasament de 1.800 t și grupul propulsor dispunea de 50.000 CP, ceea ce asigura o viteză maximă de 37,5 noduri. Armamentul era însă impresionant. Opt tuburi lanstorpile de calibrul 533 mm reprezentau un pericol mortal pentru orice inamic superior artileristic. Apărarea antiaeriană era încredințată celor patru tunuri de calibrul 28 mm, superioare pieselor japoneze de 25 mm. Artileria principală era formată tot din tunuri de calibrul 127 mm și s-ar putea discuta de o egalitate. Realitatea era totuși alta. Navele americane aveau **opt** piese montate în turele duble, iar cadența era net superioară. Dar poate distrugătoarele americane erau în 1939 vechi și uzate? Nici aici niponii nu erau în avantaj, vapoarele americane de luptă fiind asamblate în anii 1936-1937. Unitățile clasei *Fubuki* au fost realizate începând cu 1926. Teoria că flota americană nu era pregătită de război în 1941 cade în categoria dezinformării pentru ascunderea unor stări de lucruri defavorabile puterii dominante. **Învingătorului i se iartă însă toate păcatele**.

Cinematografia în Argeș
(1896-1918)

Încă înainte ca imaginea fixată pe peliculă să fi fost proiectată pe ecran și să dea iluzia mișcării, deci înainte de apariția cinematografului, inventivii pun în circulație „kinetograful", carnețel de hârtie, de mărimea unui bobier, cu filele dintr-o hârtie ceva mai groasă pe care erau desenate diferitele faze ale unei simple mișcări. Dându-li-se filelor o mișcare de rotație ca la răsfoirea unei cărți, desenele se suprapuneau, creând, în iuțeala filelor, iluzia mișcării.

Asemenea „kinetografe" se găseau la sfârșitul secolului XIX în buzunarele multora, cumpărate poate de la librăriile din Pitești și Câmpulung. Ele sunt acelea care au pregătit argeșenilor terenul pentru primirea cinematografului? Lumea aștepta marele eveniment despre care auzise. Mulți exagerau. Considerau invenția cinematografică, despre care acum se știau lucruri pozitive, o escrocherie, ceva din domeniul fantasticului, al iluziilor de bâlci.

Dar, de la prima proiecție cinematografică publică din România (mai 1896), până la prima reprezentație „cinematografică" în orașul Pitești aveau să treacă mulți ani. Abia prin 1905-1907 impresarii „Panoramei Eduard Braun" instalează un panou cu o pânză albă pe care, cu ajutorul curentului electric produs de un dinam pus în mișcare de o locomotivă ce consuma lemne, proiectau pelicule dintre cele mai simple ca: un grădinar care uda cu stropitoarea straturile de flori; un cățel lătrând; un șuvoi de apă curgând (copiii care priveau s-au speriat să nu-i înece – notează un martor ocular). De reținut este faptul că se proiectau numai acțiuni simple, izolate și nu filme cu o compoziție mai complicată. Panorama „Braun" a distrat publicul piteștean mai mulți ani. Ea își instala de obicei manejul pe locul unde acum este localul Direcției P.T.T.R. din Pitești. Dar se muta și în celelalte orașe argeșene. La „Braun" lumea privea ca la panoramă, înghesuită și stând în picioare.

Prin 1909, în curtea hotelului „Dacia" (str. Șerban-Vodă nr. 150, acum Calea Victoriei) se improvizează o sală de cinematograf permanentă, purtând numele „Cine". În față, cinematograful etalează o firmă luminoasă pe o roată atârnată de un balcon. Înăuntru, în sală încap cam 50 de spectatori, stând toți în picioare sau, uneori, așezați pe scaune împrumutate. Publicul, atras de această „minune a secolului", începe să frecventeze cinematograful. Și aici rulau tot filme scurte, mai rar filme cu acțiune complicată sau filme de lungmetraj.

Între timp, se construiește din scânduri o sală adecvată, în care puteau încăpea până la 150 de spectatori, situată în Calea Șerban-Vodă nr. 156, în curte, în incinta clădirilor Secărescu, la stradă, unde a funcționat Cinematograful „Tineretului".

Sala era dotată cu bănci fixe, așa că spectatorii puteau privi stând așezați. Se dădea o reprezentație pe zi și aceasta numai seara. Prețurile erau în jurul a 1,50 lei, destul de mari pentru acele timpuri. Cei mai mulți dintre spectatori erau funcționari, militari și negustori; mai rar „mărginași", oamenii săraci care nu își puteau permite luxul unui bilet de cinematograf așa de scump.

Cinematograful „Secărescu" funcționează până aproape de începutul Primului Război Mondial. Aici se aduceau spre vizionare în special filme franțuzești de lungmetraj, cu subiecte variate, cu pretenții artistice superioare. Francesca Bertini și Max Linder sunt protagoniștii zilei și lumea îi preferă, îi „adoră".

Conducerea cinematografului o avea Ferdinand Lemke. Pentru atragerea publicului, antreprenorul angajase muzica militară a Regimentului 28 infanterie, condusă de căpitanul Matache, care cânta înainte de începerea spectacolului și în pauzele dintre acte. Către sfârșitul anului 1914, cinematograful a fost închis. Muzica militară, din cauza evenimentelor care se precipitau, nu a mai fost angajată, iar sala a fost transformată într-o cafenea condusă de un oarecare Dumitrescu. Abia în septembrie 1918 ea este renovată și redeschisă de către Dumitru Flora, care-i dă numele de Cinematograful „Lux". Dar, crescând gustul publicului pentru cinematograf, se dezvoltă și dorința de exploatare a acestei noi surse de afaceri.

Astfel, Societatea Anonimă „Banca Populară" din Pitești, fondată în anul 1898, care își construise un local propriu pentru afacerile bancare, pe de o parte, iar pe de alta, pentru afacerile bancare comerciale și de exploatare, capătă un subit interes pentru cinematograf. Clădirea în care funcționează Cinematograful „Modern" a găzduit, din 1913 și până în 1948, localul „Aquila", instalat la parter, exact ca și acum, numai că intrarea și ieșirea spectatorilor se făceau pe strada Justiției. La etaj, deasupra sălii de cinematograf, era „Cazinoul", iar la subsol, un bar, toate proprietatea societății, dar arendate. Localul a fost arendat lui Ferdinand Lemke din 1913 până în 1915. Acesta i-a făcut inaugurarea cu filmul „Cabiria". Sala trece apoi în mâinile ziaristului Purcăreanu, deținător în același timp al spațiului „Oituz", care avea sediul la parterul actualului restaurant „Argeș". Dintr-un periodic al timpului, „Glasul Argeșului" (literar, social, politic) nr. 3, din 1 noiembrie 1915, aflăm că „o serie de filme de toată frumusețea se dau în splendida sală „Aquila". Programe noi de patru ori pe săptămână".

Treptat, gustul publicului începe să se formeze; el cenzurează și respinge cu brutalitate ceea ce contravine idealului său etic și patriotic. Așa se va întâmpla cu filmele germane de propagandă, pe care ocupanții vremelnici le proiectează pe ecranele piteștene.

Când, prin 1916, în sala „Aquila" s-a prezentat un film cu o defilare nemțească, publicul spectator a fluierat-o și a părăsit sala. În perioada la care ne referim, săli efemere de cinematograf au mai funcționat, în Pitești, în curtea hotelului și restaurantului „Splendid" (fostul restaurant „Victoria" – în prezent, spațiul aparține Hotelului-restaurant "Muntenia"), precum și în strada Craiovei, „Pathé Frerea". Cinematografe stabile (cu aerisire și alte asemenea dotări moderne) vor apărea în Pitești abia în anul 1918, când se inaugurează sălile „Lux" și cea renovată a cinematografului „Aquila", ambele cu sediul pe strada Șerban-Vodă.

Ion CRUCEANĂ

P.S. Pentru locuitorii Piteștiului de astăzi, facem precizarea că cinematograful condus de antreprenorul Lemke era situat pe terenul dintre cinematograful „Aquila" și Restaurantul „Argeșul", unde s-a înălțat clădirea nouă a Bibliotecii Județene Argeș „Dinicu Golescu" –n.r.

(Material preluat din revista „Cultura", Pitești, nr. 2/1998, p.31-32

Colegiul Economic "Maria Teiuleanu" - Din istoria școlii

Elena DIACONESCU, Daniel DIACONESCU

Debutul învățământului comercial este legat de activitatea reformatoare a lui Alexandru Ioan Cuza. Una dintre măsurile înfăptuite de domnul Unirii s-a concretizat în apariția Camerelor de Comerț și Industrie, care au jucat un rol important în apariția școlilor comerciale și, mai ales, în susținerea lor cu fonduri bănești.

Dezvoltarea economica a Piteștiului a impus la sfârșitul secolului al XIX-lea și primele încercări de înființare a unei școli comerciale, deoarece școlarizarea tinerilor din zona localităților Ploiești, București sau Craiova era prea costisitoare. Încercările făcute în anii 1894, 1895 și 1897 au eșuat. Școala Comercială a luat, totuși, ființă la 17 septembrie 1899 (aprobarea Ministerului), în perioada în care ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor era Take Ionescu. Inaugurarea școlii s-a făcut la 3 octombrie, în vechiul local al liceului, vizavi de localul Camerei de Comerț, pe locul unde se află azi sediul Romtelecom (Școala Nr. 3).

Cursurile au început la 27 octombrie. În perioada 1899-1905, școala a funcționat ca școală de gradul I sau elementară de comerț, având statut de școală particulară (cu 41 de elevi, toți băieți). La 1 aprilie 1906, școala s-a transformat în instituție de stat. În perioada 1906-1925, a purtat în continuare denumirea de Școala Elementară de Comerț, cu durata studiilor de trei ani, și funcționa în locul Camerei de Comerț din bulevardul Elisabeta nr. 7 (acum Republicii) - actualul Corp A.

La 1 septembrie 1925, apare Școala Superioară de Comerț, cu durata studiilor de patru ani. Camera de Comerț a hotărât să cumpere un local propriu pe strada „Ion C. Brătianu", lăsând astfel localul inițial din bulevard cu totul la dispoziția școlilor. În noiembrie 1927, se inaugurează noul local - Corpul B, Bulevard - construit ca urmare a creșterii populației școlare, local care va găzdui cursurile Școlii Superioare de Comerț.

Prin Legea pentru organizarea învățământului profesoral din aprilie 1936, se hotăra transformarea școlilor comerciale în licee comerciale, cu durata cursurilor de opt ani. Spațiul de școlariare continuând să fie insuficient, s-a extins în prelungirea Școlii Superioare. În 1937, liceul primește numele economistului și omului politic liberal Vintilă I. C. Brătianu, denumire pe care o va purta cu intermitență până în 1948.

Ca urmare a înlăturării monarhiei, la 30 decembrie 1947, se trece la organizarea comerțului de stat, se extinde rețeaua de alimentație publică; în aceste împrejurări, vechea organizare a școlilor comerciale ca licee s-a considerat necorespunzătoare. Noile denumiri ale școlii, până în 1955 (anul desfășurării) au fost: Școala Tehnică de Administrație Economică și Școala Medie Tehnică de Comerț.

În perioada 1948-1955, ia ființă și Scoala Profesională Comercială, cu sarcina pregătirii lucrătorilor comerciali și a celor din alimentația publică. Începând cu anul 1966, Școala Comercială se reînființează sub denumirea de Liceul Economic, cu durata studiilor de patru ani la învățământ de zi și cinci ani la cel seral și fără frecvență. Liceul își redeschide porțile în localul din strada Teiuleanu nr. 1, în fosta clădire ce aparținea Școlii Superioare de Fete, înființată la 6 septembrie 1897. (În 1970 reapare și Școala Profesională Comercială în vechile localuri de pe bulevard). Școala Superioară de Fete se bucurase de donația Mariei Teiuleanu, „proprietar de filantrop", în 1899 (două rânduri de case cu etaj în str. Tg. din Vale și curtea aferentă, în plus 800 de pogoane în comuna Teiu). Donația fusese făcută Ministerului Instrucțiunii Publice, după dispariția tragică a fiului Mariei Teiuleanu, Constantin, despre care Mihai Eminescu scria într-un ziar al epocii „plecat la studii de drept în Franța – Paris și mort de o boală incurabilă la vremea aceea, „flegmon iliac". După reînființarea sa, în 1966, Școala Comercială, denumită apoi Liceul Economic, a beneficiat de donația Mariei Teiuleanu. În 1972, Liceul Economic se unifică cu Școala Profesională Comercială, formând Grupul Școlar Comercial.

De-a lungul existenței sale, școala s-a bucurat de sprijinul financiar al Ministerului Instrucțiunii, Casa Școalelor, Camera de Comerț și Industrie, Primărie, Prefectură, bănci, farmacii, librării, diferite întreprinderi; veniturile se realizau și din autofinanțare din fondurile Comerțului Școlar, din cele realizate ca urmare a spectacolelor organizate de Societatea Culturală „Nicolae Balcescu", Societatea Cooperativa de Credit și Economie „Casa Noastră";

Bunul renume al școlii s-a datorat activității unor profesori de mare valoare, dintre care îi amintim pe: Nicolae Bănescu, bizantinolog, aflat printre întemeietorii școlii; Nicolae Apostolescu, pionier al literaturii comparate din România și inspector al Casei Școalelor; Constantin Rabega, chimist de reputație; Petre V. Haneș, prolific autor de manuale; Remus Macarie, renumit constructor de viori, dascălii ardeleni Nicolae Brânzeu și Virgil Lupescu. Aceștia s-au remarcat fie ca autori de manuale școlare, fie ca autori de lucrări științifice, bine apreciate pe plan național. Profesori de valoare, aceștia au fost și adevărați români, participând în timpul celor două războaie mondiale la apărarea patriei.

Începând din anul 1938, scoala intră într-o perioadă dificilă, ca urmare a contextului politic intern și internațional. Astfel, din septembrie 1940, Ministerul Educației Naționale, al Cultelor și Artelor, condus de legionari, își manifestă ura față de evrei prin adoptarea unor măsuri cu caracter antisemit.

În 1946, ca urmare a ocupației sovietice și impunerii ideologiei comuniste, biblioteca a avut de suferit. Multe volume au fost arse în curtea scolii, în prezența silită a directorului, secretarului și bibliotecarului. Doi ani mai târziu, în septembrie 1948, bibliotecarul școlii primește din partea Inspectoratului Școlar al Regiunii București, două tabele cu publicațiile interzise pentru că: „Au conținut antimarxist antiprogresist, mistic-religios, monarhic și fascist". Printre lucrările caracterizate în acest fel figurau: „La șezătoare", „Pasteluri" și alte poezii, „Psihologia copiilor dotați", „Tehnica scris-cititului", „Umanizarea lumii prin școală", „Moș Crăciun", „Plante medicinale". În cei peste 100 de ani de existență, au absolvit cursurile acestei școli peste 20.000 de elevi. Ei și-au desfășurat activitatea atât în domeniul economic, cât și în alte domenii: medicină, drept, învățământ, teatru, modă. Ei sunt absolvenții singurului Colegiu Economic din județ, al treilea ca vechime din oraș.

Alexandru Ioan Cuza, Domnul Unirii

Marius CHIVA

Timpul, judecător inexorabil și drept care așază pe fiecare la locul ce i se cuvine în raport cu opera pe care a creat-o și cu iubirea și înțelegerea pe

care a avut-o față de semenii săi, i-a dat dreptate lui Alexandru Ioan Cuza.

În perspectivă istorică, slăbiciunile sale omenești se estompează; rămâne opera sa, de mari proporții, una dintre cele mari, din întreaga istorie a poporului român.

La 5/17 ianuarie și 24 ianuarie/5 februarie 1859 „nodul gordian" l-au tăiat românii înșiși prin reprezentanții lor, în spatele cărora s-a găsit neîncetat națiunea susținătoare, dar și amenințătoare față de orice tentativă de ieșire din făgașul național.

O problemă europeană a fost elucidată de români. „Unirea Principatelor și consultarea votului poporului – avea să spună Cavour lui Alecsandri – este începutul unei ere nouă în sistemul politic al Europei", bărbatul de stat evidențiind nu numai importanța evenimentului, dar și recunoscând făptuitorilor direcți *opera* lor!

Trebuie mărturisit că „o furtună de vară iscată din senin" n-a fost doar efectul pe care l-au resimțit în urma dublei alegeri din Principatele Române, puterile ostile ei,[1] ci și faptul că procesul unirii în sine a surprins întreg concertul european.

Este evident că românii „s-au implicat" în acțiunea „forțelor de disoluție" a „ordinei conservatoare europene"[2], că la Carpați și la Dunărea de Jos a apărut un nou „focar" care a creat multă îndoială cercurilor reacționare ale continentului.

Alexandru Ioan Cuza a fost și va rămâne peste timp, Domnul Unirii - al secularizării averilor mănăstirești, al dreptului lărgit de vot, al desființării clăcii și al împroprietării țăranilor - a fost și va rămâne reprezentativ pentru aspirațiile societății noastre.

Mihail Kogălniceanui a arătat că: „Alexandru Ioan Cuza a simbolizat *Renașterea României și conștiința națională*, că și-a ținut întotdeauna cuvântul, că era gata a-și sacrifica tronul, persoana sa, numai să-și apere țara de orice pericol, iar numele e binecuvântat de trei milioane de locuitori pe care i-a făcut cetățeni".

Recunoașterea oficială a Unirii, cu alte cuvinte unirea și nașterea națiunii române, s-au făcut de către Marile Puteri *de jure* și, ulterior *de facto*.

Lovitura de stat a lui Cuza i-a permis acestuia punerea în aplicare a reformelor economice și sociale cu aspect liberal.

În ciuda faptului că domnitorul Cuza a reușit să pună în aplicare ambițiosul său program legislativ și de organizare a unor instituții precum și controlul strict asupra aparatului birocratic guvernamental, poziția acestuia a fost subminată progresiv.

„Monstruoasa coaliție" l-a îndepărtat pe Omul Unirii și l-a înlocuit cu un principe străin printr-o lovitură de stat rapidă în noaptea de 11/23 februarie 1866, domnitorul semnând documentele de abdicare.

La scurt timp a plecat în Austria unde a trăit până la sfârșitul vieții, în anul 1873.

Plecarea sa în exil a însemnat sfârșitul unei epoci și a marcat începutul unei perioade noi în evoluția României moderne. În anii 1860, contactele cu Europa occidentală deveniseră regulate și de o importanță crucială pentru evoluția țării, iar Occidentul sau Europa serveau model elitei intelectuale românești.

Meritul lui Cuza este a de a fi acționat energic în sensul înfăptuirii programului unionist al Adunărilor ad-hoc.

Românii au impus în Europa un nou stat național și totodată modern,

Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești afirmându-se ca o nouă entitate europeană.

Cât de limpede a fost sesizată noua situație de baronul de Nothomb, diplomat belgian care scria la 15/17 februarie 1859: „Dubla alegere echivalează cu Unirea Principatelor, iar Unirea Principatelor înseamnă independența lor"...[3]

Cea mai frumoasă pagină în istoria Românie a fost cea a lui Alexandru Ioan Cuza, destinul lui s-a legat în mare măsură de cel al României și de faptul că a înțeles atunci când misiunea lui s-a încheiat să se retragă spre a lăsa succesorilor săi posibilitatea de a realiza integral aspirațiile poporului român: independența și unitatea națională.

1 „Kolozsvári Közlöny, nr.17 din 27 februarie 1859 apud.Ștefan Pascu, Ecoul Țării Românești și Moldovei în Transilvania, în Studii privind Unirea Principatelor, București, 1960, pag.463

2 Gheorghe Cliveti, România și puterile garante, 1856 – 1878, Iași, 1988, p. 55.

3 Independența României, documente, vol. II, partea I București, 1977, p.16.

Cuprins:

Restituiri Pitești

Nr. 1 (20)/2011

Colectivul de redacție:
Redactor-șef: prof. Marius CHIVA
Redactori: prof. Ionel-Claudiu DUMITRESCU
prof. Marius MOTREANU
prof. Marin TOMA
Culegere: Ioana NACIU
Corectură: Constantin CÂRSTOIU
Relații cu publicul: Carmen SAITA
Consilieri științifici: prof. univ. dr. Mircea ~~CIOBANU~~ DOGARU
prof. Constantin VĂRĂȘCANU
dr. Cornel CARP

Adresa redacției:
Centrul Cultural Pitești, Casa Cărții,
tel. 0248/216348, 219976
fax. 0248/210068

http://www.centrul-cultural-pitesti.ro

Revista **Restituiri Pitești** apare trimestrial sub egida Consiliului Local și a Primăriei Pitești. Publică articole pe teme de istorie universală și românească, sociologie politică, antropologie socială și culturală, precum și documente variate provenind din Arhivele Naționale ale Statului, Arhivele Militare Române sau arhive personale.

ISSN: 1583-5863
Editor – Centrul Cultural Pitești
Tiparul executat la S.C. Pământul S.R.L.

**Aprilie 1948, București.
Nicolae Ceaușescu, membru al Biroului provizoriu al Marii Adunări Naționale, în timpul discutării și votării Constituției.**
Sursa - Fototeca online a comunismului românesc, Cota: 3/1948

**24 septembrie 1952.
Gh. Gheorghiu-Dej și P. Groza votând Constituția, la cea de-a XIII-a sesiune a M.A.N.**
Sursa - Fototeca online a comunismului românesc, photo #IA174, 174/1952